

T.C.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı / Takı Tasarım

ART DECO SANATINDA MÜCEVHER

Fatmagül ÖZKAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU

İstanbul, 2023

ART DECO SANATINDA MÜCEVHER

Fatmagül ÖZKAN

Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

2023

Fatmagül ÖZKAN tarafından hazırlanmış ve 13/11/2023 tarihinde sunulmuş ART DECO SANATINDA MÜCEVHER başlıklı tez Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliği** ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU
Danışman

Tez Savunma Sınavı Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU	İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, Altınbaş Üniversitesi	_____
Dr. Öğr. Üyesi Raife Yaşar EYİLER	Takı Tasarımı Bölümü, Altınbaş Üniversitesi	_____
Dr. Öğr. Üyesi Eralp Osman ERDEN	Sanat Tarihi Bölümü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	_____

Bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak bütün şartları sağladığını beyan ederim.

Tezin Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne teslim tarihi: ____/____/____

Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışlara uygun olarak edinildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde, bu çalışmada, orijinal olmayan tüm materyalleri ve sonuçları tamamen alıntı yaptığımı ve referans gösterdiğimi de beyan ederim.

Fatmagül ÖZKAN

İmzası

İTHAF

Çalışmam boyunca bilgileriyle bana yardımcı olan ve tecrübelerinden yararlandığı danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU'na ve tezim için değerli kaynaklarını benimle paylaşan ustam Mehmet DİKENEL'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez çalışmamın jüri üyelerine ve bölüm başkanına teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

ART DECO SANATINDA MÜCEVHER

ÖZKAN, Fatmagül

Yüksek Lisans, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı, Altınbaş Üniversitesi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fırat ARAPOĞLU

Tarih: Kasım/2023

Sayfa: 72

Usta-çırak geleneğiyle binlerce yıldır var olan kuyumculuk sanatı üzerinde detaylı bir inceleme yapmak ve bu alanda yeterli bilgilerin olmayışı bu çalışmanın oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Takının 40 bin yıllık ve kuyumculuğun 6 bin yıllık tarihi serüveni günümüze kadar gelmiştir. Tarih boyunca manevi inançlar, folklor, ekonomi, felsefe ve sanat akımlarının yansımaları takı üzerinde etkili olmuş; insanlığın tarihi gelişimiyle takı kültürü de çeşitlenerek zenginleşmiştir. Takının tarihi serüveninde kendine yer etmiş olan kuyumculuk sanatı değerli maden ve taşlardan takı ya da süs eşyası yapımını kapsar. Kuyumculuk ve mücevher tarihte birçok sanat akımının içerisinde yer almış, dönemin özelliklerine göre çeşitlenerek günümüze kadar gelmiştir. Bu çalışmada Art Deco sanatına ve bu sanat akımının içerisinde mücevherin yerine değinilmiştir.

Art Deco sanatı, 1920'li yıllarda başlamış ve 1930'lu yılların sonlarına kadar popüler olmuş bir sanat akımıdır ve birçok farklı sanat dalını kapsar, mücevher tasarımı da bunlar arasındadır. Art Deco, 1920'li yıllarda Paris'te ortaya çıkmış ve birçok farklı sanat formunu bir araya getirerek, gösterişli ve geometrik şekilleri, renkli cam ve mermer gibi malzemeleri kullanarak çok renkli ve zengin bir estetik oluşturmuştur.

Art Deco, dünya genelinde mimari, mobilya, el sanatları, grafik tasarım, giyilebilir aksesuarlar ve mücevher tasarımı gibi birçok farklı alanda yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Art Deco mücevher tasarımı, 1920'li ve 1930'lu yıllarda özellikle popüler olmuştur.

Art Deco mücevheri, modern ve zarif bir görünüm sunar ve çok fonksiyonel bir tasarıma sahiptir. Bu mücevher tasarımları klasik antik yapıtların estetiğini yorumlayarak, modern bir yorum oluşturmuştur.

Art Deco mücevheri, enstrümantal, caz ve diğer popüler müzik tarzları gibi kültür akımlarından da ilham almıştır. Art Deco mücevherleri, güncel teknolojinin etkisiyle, metal işlemleri, cam ve plastik gibi farklı malzemeleri de kullanır. Art Deco mücevherleri, geometrik şekiller, çizgiler, kontrast renkler ve farklı malzemelerin birleşimi olarak tanımlanabilir

Art Deco mücevher tasarımları, Art Deco tarzının kendine özgü bir tarzını yansıtır ve zamanın modern ve lüks ihtiyaçlarına cevap verir. Art Deco mücevher tasarımı, dünya çapında ünlü tasarımcılar tarafından da benimsenmiştir. Bu tasarımcılar, farklı malzemeleri ve teknikleri kullanarak, Art Deco tarzının güncel ve modern bir görünümünü yansıtmışlardır. Art Deco mücevheri, modern ve zarif bir görünüm sunar ve günümüzde hala popülerdir.

Anahtar Kelimeler: Kuyumculuk, Mücevher, Değerli Taş, Değerli Maden, Art Deco.

ABSTRACT

JEWELRY IN ART DECO ART

ÖZKAN, Fatmagül

M.A., Department of Art and Design, Altınbaş University

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Fırat ARAPOĞLU

Date: November/2023

Page:72

A comprehensive examination of the art of jewelry-making, which has existed for thousands of years within the master-apprentice tradition, and the lack of sufficient knowledge in this field have laid the groundwork for this study. The 40,000-year history of jewelry and the 6,000-year journey of jewelry-making have reached us today. Throughout history, spiritual beliefs, folklore, economics, philosophy, and art movements have influenced jewelry, and the culture of jewelry has diversified and enriched alongside the historical development of humanity. The art of jewelry-making, established in the historical journey of jewelry, encompasses the crafting of jewelry and decorative objects from precious metals and gemstones. Jewelry and gems have been a part of various art movements throughout history, evolving and persevering in accordance with the characteristics of each era, up to the present day. This study focuses on the role of jewelry within the context of Art Deco art.

Art Deco art emerged in the 1920s and remained popular until the late 1930s, encompassing various art forms, including jewelry design. Originating in Paris in the 1920s, Art Deco brought together diverse artistic forms, creating a colorful and rich aesthetic through lavish and geometric shapes, as well as the use of materials like colored glass and marble.

Art Deco has been widely employed globally in various fields such as architecture, furniture, crafts, graphic design, wearable accessories, and jewelry design. Particularly, Art Deco jewelry design gained prominence during the 1920s and 1930s. Art Deco jewelry presents a modern and elegant appearance with highly functional designs. These jewelry designs reinterpret the aesthetics of classical antiquities to form a modern interpretation. Art Deco jewelry draws inspiration from cultural movements like instrumental, jazz, and other popular music styles. Due to the influence of contemporary technology, Art Deco jewelry incorporates various materials such as metals, glass, and plastic. Geometric shapes, lines, contrasting colors, and the fusion of diverse materials define Art Deco jewelry.

Art Deco jewelry designs reflect the distinctive style of Art Deco and cater to the modern and luxurious needs of their time. Renowned designers worldwide have also embraced Art Deco jewelry design. These designers have reflected the contemporary and modern aspects of the Art Deco style by utilizing different materials and techniques. Art Deco jewelry offers a modern and elegant appearance and remains popular to this day.

Keywords: Jewelry-Making, Jewelry, Precious Stones, Precious Metals, Art Deco.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
ŞEKİL LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. ART DECO	3
2.1 ART DECO AKIMININ TARİHİ	3
2.2 ART DECO AKIMININ GENEL ÖZELLİKLERİ.....	5
2.3 ART DECO AKIMININ MİMARİ VE GÖRSEL SANATLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	6
2.4 GÜNÜMÜZDE ART DECO AKIMI.....	8
3. MÜCEVHER	10
3.1 MÜCEVHERİN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ	10
3.2 TAKININ TARİHİ	11
4. ART DECO AKIMINDA MÜCEVHER.....	22
4.1 ART DECO MÜCEVHERİNİN ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ.....	22
4.2 İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDAKİ ART DECO TAKILARI	26
4.3 ART DECO MÜCEVHERİNDE MOTİF, FİGÜR VE SİMGELER.....	32
4.4 1930’LARDAKİ EKONOMİK KRİZ VE YANSIMALARI.....	38
5. II. DÜNYA SAVAŞI VE SONRASI.....	40
5.1 SAVAŞ YILLARININ MÜCEVHERE ETKİSİ.....	40
5.2 RETRO MÜCEVHERLER	41

6.1 1960- 1980'LER VE BİREYSEL SANAT	53
6.2 GÜNÜMÜZDE MÜCEVHER	57
6.3 GÜNÜMÜZ TÜRKİYE’SİNDE ART DECO MÜCEVHERİ.....	58
7. SONUÇ	60
REFERANSLAR	62

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: Rönesans Döneminden Kolye Tasarımları, Kâğıt Üzerine Mürekkep, British Museum, Londra.....	2
Şekil 2.1: “The Musician”, 1929, Tamara de Lempicka, Tuval Üzerine Giclée	6
Şekil 2.2: Chicago Board of Trade Binası (Mona, 2022).....	7
Şekil 2.3: Radio City Music Hall (Wikimedia Commons, 2008).....	8
Şekil 2.4: Chrysler Binası (Vivienne Gucwa)	9
Şekil 3.1: Mücevher Fotoğrafı (Sanchez Arias Photography)	10
Şekil 3.2: Antik Takı Örnekleri	11
Şekil 3.3: Altın ve Garnet Küpeler, MÖ 4.Yüzyıl, Doğu Yunan (Dzen.ru).....	12
Şekil 3.4: Lal Taşlı İslami Altın Telkâri Yüzük (TimeLine Auctions Ltd., Birleşik Krallık, 2014).....	13
Şekil 3.5: Omzundaki Büyük Broş ile Bir Kadın Portresi (Giovanni Ambrogio de Predis, 1490).....	14
Şekil 3.6: 17. Yüzyılda Yapılmış Elmas Kolye (Wertz Salonu'nda sergilenmektedir.).....	15
Şekil 3.7: Catherine Henriette de Balzac d’Entragues’in Saç Takıları, 17.Yüzyıl (Wikipedia).....	16
Şekil 3.8: 18.Yüzyıl Erkek Takıları (Artnet News, 2019).....	17
Şekil 3.9: 19. Yüzyılın Ortalarından Kalma Altın ve Ametist Kolye (Bonhams, 2007).....	18
Şekil 3.10: Kuğu Art Nouveau Broş, Opal ve Mine, Philippe Wolfers	19
Şekil 3.11: Sol Üstten Saat Yönünde: Cartier Oyma Yapraklı Platin ve Elmas Broş, 1930'lar; Cartier Pırlanta, Mercan, Oniks ve Altın Broş, 1920'ler; Cartier Pırlanta Klipsli Broş, Yaklaşık 1930; Cartier Çift Klipsli Broş, 1930'lar; Cartier 7.17 Karat Yastık Kesim Pırlanta ve Platin Nişan Yüzüğü, 1920'ler. (Amy Elliott, 2021).	20

Şekil 3.12: Salvador Dali, “The Eye of Time” Broş, 1949, Dali Theatre and Museum, Spain	21
Şekil 4.1: Tiffany & Co. Art Deco Fransız Kesim Pırlanta ve Zümrüt Bileklik	23
Şekil 4.2: Vintage Art Deco Bakalit ve Plastik Takı Örnekleri.....	24
Şekil 4.3: Diyagonal Parçalar Halinde Yumurta Kabuğu Kullanılarak Oluşturulmuş Bilezik, 1920’ler Fransa	25
Şekil 4.4: 1960’lar Art Deco Köpek Balığı Derisi Kravat	26
Şekil 4.5: Jean Fouquet’in 1925-30 Yılları Arasında Yaptığı Kolye. Altın, Platin, Akuamarin ve Siyah Vernik Kullanılmıştır.....	27
Şekil 4.6: Paul Poiret Takı Tasarımları	28
Şekil 4.7: Josef Hoffmann Art Deco Broş, Yarı Değerli Taşlar ve Geometrik Şekilde Oluşturulmuş	29
Şekil 4.8: Chanel Tasarımı Art Deco Kolye.....	30
Şekil 4.9: Naum Slutzky Art Deco Modern Kolye, 1930.....	31
Şekil 4.10: Sibyl Dunlop Gümüş Bilezik Tasarımı, Krisopraz, Kalsedon, Mavi Kalsedon, Ay Taşları, Yeşim Taşı, Ametist, Pembe Kuvars ve Zümrüt	32
Şekil 4.11: Van Cleef & Arpels Mısır Bileziği, Platin, Elmas, Yakut, Zümrüt, 1924	33
Şekil 4.12: Art Deco Papağan Broş, Elmas ve Tutti Frutti Mücevher, 1935.	34
Şekil 4.13: Art Deco Mineli Menekşe Gümüş Bileklik ve Broş, 1920	35
Şekil 4.14: Meander Motifli Bilezik	36
Şekil 4.15: Japon Yelpaze Gümüş Küpe ve Broş Seti, 1920	37
Şekil 4.16: Japon Stili Pırlanta Broş, 1920 (James Robinson)	37
Şekil 4.17: Paul Flato Harf Bileklik	39
Şekil 5.1: Kaçan Bir Kuşu Tasvir Eden Broşu	41
Şekil 6.1: Alexander Calder Yüzük, 1930 ya da 1940’lar	46

Şekil 6.2: Alberto Giacometti, Yıldızlı Bronz Broş, 1930'lar	46
Şekil 6.3: Georges Braque, Turkuaz Pırlanta Broş, 1963.....	47
Şekil 6.4: “Grapes of Immortality”, Salvador Dali, Altın ve Kuvars, 1970.....	48
Şekil 6.5: Renkli Taşlı Altın Bilezik, Jean Schlumberger	49
Şekil 6.6: Tiffany & Co. ve Jean Schlumberger'in Broş Tasarımı	50
Şekil 6.7: “Bird On A Rock”, Tiffany & Co. Jean Schlumberger, Pırlanta ve Renkli Safir Broş.....	51
Şekil 6.8: Jean Schlumberger İmzalı Sigara Tabakası.	51
Şekil 6.9: Verdura “Aslan Pençesi Kabuğu” Broş, 1942, Altın Üzerine Elmas ve Safir, New York	52
Şekil 6.10: Verdura, Altın Üzerine Safir ve Elmas Deniz Kabuğu Kolye	53
Şekil 6.11: Tiffany & Co. X Paloma Picasso, Yıldönümü Kolyesi, Vogue France	54
Şekil 6.12: Linda MacNeil, Amerikan Takı Tasarımı	56
Şekil 6.13: Eric Russell ve Caroline Strieb İmzalı Soyut Tasarım Broş, Som Gümüş, 18 Ayar Altın, Opaller, Oyulmuş Oniks, 1987.....	56
Şekil 6.14: Schiaparelli'nin İlkbahar/Yaz Takı Koleksiyonu, 2022	57
Şekil 6.15: Melis Goral, Altın Üzerine Zümrüt ve Pırlanta Küpe, Melis Goral Jewelry	59
Şekil 6.16: Atasay Art Deco Altın Yüzük	59

1. GİRİŞ

Mücevherler insanlık tarihi boyunca moda, zenginlik ve güzellik gibi faktörlere dayalı olarak tasarım ve üretimde değişiklikler göstermiştir. İlk mücevherler, neolitik dönemde bulunmuştur ve en basit şekilleri ile yapılmıştır. Ancak zaman içerisinde, mücevherlerin tasarımları ve işlemleri gelişme göstermiştir ve günümüzde birçok farklı formda ve stilde yapılmaktadır.

Orta Çağ boyunca, Avrupa'da mücevher sanatı gelişme göstermiştir. Aynı zamanda, bu dönemde, kuyumculuk sanatı için farklı teknikler geliştirilmiş ve işlemler daha kompleks hale gelmiştir. Orta Çağ döneminde, mücevherlerin kiliselerde ve diğer dini törenlerde kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu dönemde, haçlar, madalyonlar ve diğer dini sembollerle süslenen mücevherler öne çıkmıştır. Rönesans dönemi ise mücevher sanatının zirvesine ulaşmasına neden olmuştur. Bu dönemde, mücevherler sanatsal anlamda zenginleşmiş ve modern tasarımlar ortaya çıkmıştır. Rönesans döneminde, mücevherlerin daha sofistike ve karmaşık tasarımları yapılmıştır. Ayrıca, doğal motifler ve sanatsal tasarımlar mücevherlerde yaygın hale gelmiştir.

Sanayi devrimi dönemi ile mücevher üretimi daha seri hale gelmiştir. Bu dönemde, makineleşme ve seri üretim teknikleri kullanılarak, daha ucuz ve ulaşılabilir mücevherler üretilenmiştir. Sanayi devrimi sanat akımlarının şekillenmesinde de etkili olmuş, sanat akımlarını etkilemiştir. Art Deco da sanayi devriminin yarattığı dalgadan etkilenen sanat akımlarının arasında yer almıştır. Birçok alanda tasarımsal ürünler ortaya çıkaran Art Deco akımında mücevherin yeri oldukça fazladır.

Art Deco mücevheri seri üretim tekniklerinin getirdiği yenilikler ve moda trendlerinin etkisiyle şekillenmiştir. Seri üretim teknikleri ve yeni malzemelerin kullanımı gibi yeniliklerin mücevher üretimine de yansımaları, Art Deco mücevherlerinin tasarımında da kendini göstermiştir. Seri üretim ile, daha hızlı üretim yapmak için yeni üretim teknikleri ve makineler kullanılmaya başlandı. Bu da daha hızlı ve daha uygun maliyetli bir üretim süreci anlamına gelmekteydi.

Şekil 1.1: Rönesans Döneminden Kolye Tasarımları, Kâğıt Üzerine Mürekkep, British Museum, Londra.

Art Deco döneminde mücevherler, seri üretim teknikleri kullanılarak daha hızlı ve daha az maliyetli bir şekilde üretilmeye başlandı. Bu, Art Deco mücevherlerinin daha geniş bir kitle tarafından satın alınabilmesini sağladı. 1920'ler ve 1930'larda popüler olan bu stil, modernizm ve endüstriyel gelişmelerin etkisiyle şekillenmiştir. Bu tarz mücevherler, sade, geometrik ve modern bir tarzda tasarlanmıştır. Geometrik şekiller, lüks malzemeler ve renkli taşlar sıklıkla kullanılır. Bu tarz mücevherler, o dönemdeki sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmelerin yansıması olarak kabul edilir. Bugün hala popüler olan Art Deco mücevherleri, birçok mücevher koleksiyoncusu tarafından değerli kabul edilir (Sylvie Raulet).

2. ART DECO

2.1 ART DECO AKIMININ TARİHİ

Art Deco, 1920'li yıllarda Avrupa ve Amerika'da popüler olan bir sanat akımıdır. Bu akım, mücevher tasarımı, mobilya tasarımı, arabalar, binalar ve diğer sanatsal yapıtlar için de kullanılmıştır. Art Deco, geçmişten gelen sanatsal akımların ve çağdaş sanat ve teknolojinin bir karışımı olarak tanımlanır ve özellikle egzotik malzemelerin kullanımıyla tanınır. Art Deco, İtalyan Rönesansı ve Bauhaus okulunun etkilerini de içermektedir. Bu okullar, doğal malzemelerin ve doğal şekillerin kullanımını öncelemişlerdir. Ancak, Art Deco sanatçıları bu malzemeleri ve şekilleri yapay malzemelerle de kombine etmeyi tercih etmişlerdir. Bu, Art Deco tasarımlarının özelleşmiş ve benzersiz bir tarzının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Art Deco tasarımları, geometrik şekiller, zigzag etekler, suni taşlar, süslemeler ve mermer gibi malzemelerin kullanımıyla karakterizedir. Aynı zamanda, klasik tasarımlar, nakış işi ve simetrik düzenlemeler de Art Deco tasarımlarının önemli bir özelliğidir. Bu tasarımlar, özellikle metal, cam ve seramik gibi yapay malzemelerin kullanımıyla daha da zenginleşmiştir. Art Deco tasarımları, mücevher tasarımı, mobilya tasarımı, arabalar ve binalar gibi birçok farklı alanda kullanılmıştır. Bu alanlarda, Art Deco tasarımcıları, klasik ve çağdaş sanatsal akımları birleştirerek benzersiz ve özelleşmiş tasarımlar ortaya çıkarmışlardır.

Art Deco 20. yüzyıl başlarında Sanayi Devrimi'ne tepki olarak doğan Art Nouveau'yu yaratan umutsuzluğu tamamen silmiştir. Kadınlar, kadın derneklerinin 19. yüzyılda talep etmeye başladığı şekilde erkeklerle eşit sosyal ve siyasi hakları kazanmaya başlar. Savaşa giden erkeklerin iş yerlerinde ve tarlalarda bıraktığı boşluğu dolduran kadınlar ekonomiyi ayakta tutmuşlardır. Savaştan sonra da bu konumu koruyup eve kapanmaktan kurtulan kadın rahat kıyafetler ve bunlara uygun takılarla yeni bir modayı izlemeye başlamıştır.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişimi hızlanan teknoloji ve endüstrinin yeniden yapılandığı toplum katmanlarında tüketim patlaması yaşandı. 1920'lerin coşku dolu, enerjik; ama sade yıllarına süzülen yaratıcı atmosfer nostaljiyi gözden düşürmüştür.

Art Nouveau'yu yaratan umutsuzluk tamamen demode olmuş ve yerini 1921-1929 yılları arasında yeni bir atmosfere lüks, yeni ve aşırı özenli bir stile bırakmıştır. Mistik bir

yaratıcılık, cazın ritmi, avangart sanat eserleri ve Kübizmin büyük sanatçısı Picasso'nun şekillendirdiği bu stil küresel bir boyuta ulaşp yaşamın her alanını etkilemiştir (Sirugusa,1999).

İskoç mimar Charles Mackintosh ve Avusturalyalı Josef Hoffman'ın önderlik ettiği Art Deco akımı çok boyutlu, oldukça doğal ve geometrik biçimleriyle ayırt edilir. Bu kavramlar 1910'da Paris'te gerçekleşen "Münih ve Viyana'da Dekoratif Sanatlar" sergisinde tanıtıldı. Yine 1910'da Paris'te Serge Diaghilev'in Rus bale topluluğunun sergilediği "Şehrazat" balesi için Leon Banks'ın hazırladığı kostümler ve Paul Poiret tarafından üretilen teatral takılarda kullanılan Afrika ve Doğu'dan alınan motifler ile beslenmiş cesur renk kombinasyonları moda dünyasında Doğu tarzını bir anda ön plana çıkarmıştır.

Art Deco, Afrika, Eski Mısır ve Yunanistan sanatından ve özellikle Amerika'da Kızılderili sanatından etkilenmiştir. Yeni geometrik desenleriyle kübistler, hız ve dinamizmi öven fütüristler, gerçek dünyada var olmayanları hayal eden gerçeküstücüler ve tüm toplumlar için ortak bir sanat dili geliştirmeye çalışan De Stijl ekolü gibi yaratıcı güçler Art Deco hareketinde etkili oldular. 1925 yılında Bauhaus ekolünün de katkısıyla sanayi çağını yansıtan ve sanat ile endüstriyel üretim arasında bir uzlaşma sunan Art Deco son aşamasına ulaştı. (Türe, 2011)

Art Deco Fransa'da ortaya çıkmış bir sanat akımı olup, 1920'lerden sonra özellikle mimari alanında görülmüştür. Bu akım çeşitli kaynaklardan doğmuş ve güzel sanatlardan dekoratif sanatlara, modadan mimariye, filminden ürün tasarımına kadar birçok disiplini etkilemiştir. Her ne kadar Art Deco iki dünya savaşı arasındaki en popüler hareket olsa da bugün sanat tarihçileri Art Deco'nun bir akım olup olmadığını tartışıyorlar. Art Deco geçmiş sanat akımlarından izler taşısa da akımın temel özelliği modern ilerici fikirlerin yüceltilmesidir.

Art Deco, 1920'li ve 1930'lu yıllarda, 20. yüzyılın çeşitli avangard resim tarzlarından türetilen bazı özelliklerle, modern dekoratif sanat tarzlarının birleşimi olarak ortaya çıkan bir sanat akımıdır. Art Deco çalışmaları, Kübizm, Rus Yapısalcılığı ve İtalyan Fütürizmi gibi çeşitli uygulamaları birleştirmiştir. Bu yönleriyle çeşitli özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Art Deco'yu Art Nouveau, Modern Art, Bauhaus veya Arts and Crafts gibi benzer akımlardan ayırmak zordur. Ancak ayırım yapılmasına olanak sağlayan bazı belirgin özellikler vardır.

Art Nouveau'yu takip eden bu hareket, ondan farklı olarak el emeğinden ziyade sanayiye dayanıyordu. Motifleri geometrik şekillere sahiptir ve Art Nouveau'daki gibi Gotik dekoratif unsurlar içerir. Art Deco, mimarların mimariyi süslemeden ayırmak ve işlevi dekorasyona tercih etmek istemesiyle 1930'lardan sonra sona erdi; ancak 1960'larda yeniden saygı kazanmaya başladı.

2.2 ART DECO AKIMININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Art Deco, 1920 ve 1930 yılları arasında popüler olan bir sanat akımıdır. Bu akım, mücevher tasarımı, mobilya tasarımı, arabalar, binalar ve diğer sanatsal yapıtlar için de kullanıldı. Art Deco, geçmişten gelen sanatsal akımların ve çağdaş sanat ve teknolojinin bir karışımı olarak tanımlanır ve özellikle egzotik malzemelerin kullanımıyla tanınır (Robinson,2008).

Art Deco hareketi, modern teknolojiyi yansıtmalarının yanı sıra düz çizgiler, geometrik şekiller ve parlak renklerle de karakterize edilmiştir. Her şey lüks stille başlamıştır. Bunun için gümüş, kristal, fildişi, yeşim ve vernik kullanıldı.

Ayrıca Art Deco'da köpekbalığı derisi, boynuz ve zebra derisi gibi değişik malzemeler de kullanılmıştır. Küresel ekonomik krizin ardından bakır ve plastik gibi daha ucuz endüstriyel malzemeler kullanılmaya başlandı. Art Deco, geometrik şekillerin ve simetrik düzenlerin yanı sıra sanat ve zanaatkarlığın kullanımıyla Bauhaus tasarım ekolünün este

Art Deco'nun abartılı dekorasyonu ve lüks eşyaları, Bauhaus'un basit geometrik şekilleri ve modern yaşamın pratikliğine uyumu ile zıttır. Ayrıca Art Deco, Art Nouveau ile karşılaştırılmaktadır. Her iki akım da güzel sanatlar geleneğinden ve zengin süslemelerden güçlü bir şekilde etkilenmiş olsa da bazı farklılıklar da taşıyordu. En belirgin fark şekil ve çizgilerin uygulanmasıdır. Sanayileşme ve teknolojik ilerlemeden ilham alan bir akım olan Art Deco, simetrik düzenlemelerde parlak, zıt renkler içermektedir. Alüminyum, cam, çelik ve plastik gibi çeşitli modern malzemelerle ilgilenir. Art Nouveau ise ağırlıklı olarak doğal çevreye odaklanmış ve tasarımcılar modern nesneleri daha doğal formlara uyarlamaya çalışmışlardır.

2.3 ART DECO AKIMININ MİMARİ VE GÖRSEL SANATLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Art Deco, ağırlıklı olarak mimari, dekoratif sanatlar ve iç mekan gibi alanlarda uygulanan bir tasarım stili olarak ortaya çıkmış ve sanat tarihinde kendine yer edinmiştir. Sanat ve zanaatın birleşimi olan Art Deco sanat akımı denince akla gelen, ağırlıklı olarak mimari, tekstil, mobilya ve moda tasarımı alanlarında kullanılmış olmasıdır. Art Deco, esas olarak iki savaş arası dönem arasında çeşitli mimarların, heykeltıraşların ve tasarımcıların çalışmalarına dayanıyordu.

Art Deco hareketinin etkileri, 20. yüzyıl sanatçılarının eserlerine de yansımıştır. Art Deco tarzındaki çalışmaları en net hissedilen sanatçılardan biri Polonyalı-Rus portre ressamı Tamara de Lempicka'dır. Sanatçının 'The Musician' adlı tablosu ve Amerikalı heykeltıraş Paul Manship'in 'Prometheus' isimli bronz heykeli, Art Deco'nun plastik sanatlardaki önemli temsillerinden kabul edilmektedir.

Şekil 2.1: “The Musician”, 1929, Tamara de Lempicka, Tuval Üzerine Giclée.

Art Deco akımının mimariye etkisi, 1920'li yıllarda inşa edilen binaların ve şehirlerin görünümünü değiştirmiştir. Art Deco tarzında inşa edilen binalar, geometrik şekillerin, zigzag eteklerin ve sütunların kullanımı ile öne çıkmaktadır. Bu tarzdaki binalar, bugün hâlâ dikkat çekici ve öne çıkan tasarımlardır ve birçok şehir, Art Deco tarzında inşa edilen binalarıyla turistler için cazibe merkezleridir.

Art Deco akımının mimariye etkisi, sadece Avrupa ve Amerika'daki şehirleri değil, aynı zamanda Avustralya, Yeni Zelanda, Güney Afrika ve Asya'daki şehirleri de etkilemiştir. Bu akım, Avrupa ve Amerika'daki binaların yapımındaki maliyet artışına rağmen, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde popüler olarak kullanılmıştır.

Art Deco tarzında planlanan mimari proje çoğunlukla 1928-1935 yılları arasında gerçekleştirilmiş ve özellikle Amerika'da gökdelen mimarisiyle ilişkilendirilmiştir. Mimaride Art Deco'nun dikkate değer örnekleri arasında Rockefeller Binası, Chrysler Binası, Empire State Binası ve Chicago Ticaret Odası Binası bulunmaktadır.

Şekil 2.2: Chicago Board of Trade Binası (Mona, 2022).

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde Art Deco en yaygın kullanılan mimari tarz olmuştur. Chrysler Binası ve Rockefeller Center gibi Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en ünlü binaların mimarileri Art Deco tarzını yansıtmaktadır. Bu yapılarda geometrik desenler ön plandadır. Modernist olarak tanımlanan Art Deco tarzı, çoğu zaman Modern Sanat ile karıştırılmaktadır. Aynı zamanda neoklasizmin sadeliğini ve simetrisini de içerir.

Art Deco yapıları, klasik Greko-Romen, Babil, Asur, Eski Mısır ve Aztek yapıları gibi matematiksel ve geometrik şekiller üzerine inşa edilmiştir. Uçakların, radyoların ve gökdelenlerin tasarımları böyle ortaya çıktı. Art Deco tasarımları özellikle yamuk, zikzak, üçgen, birbirine kenetlenen açılar ve açısal desenleri içerir.

Bu etkiler farklı uygulamalarda görülür. Bunlar; ayakkabılar, radyatör ızgaraları ve Radio City Music Hall oditoryum binasıdır. Art Deco akımının mimariye etkisi, bugün hâlâ korunan ve restorasyon çalışmaları ile korunan birçok bina ile görülmektedir. Bu binalar, sanatsal ve tarihi değerleri ile turistler için cazibe merkezleridir ve Art Deco akımının mimariye etkisi, bugün hâlâ süregelen bir etkiye sahiptir.

Şekil 2.3: Radio City Music Hall (Wikimedia Commons, 2008).

2.4 GÜNÜMÜZDE ART DECO AKIMI

Günümüzde Art Deco akımı, modern tasarımların birleştirildiği ve yükselen bir trend olarak görülmektedir. Art Deco tarzı, egzotik malzemelerin ve geometrik şekillerin kullanımı ile tanınır ve bugün hâlâ popüler olan bir tarz olarak görülmektedir. Bu tarz, mobilya, aksesuar, moda ve turizm gibi birçok farklı alanda kullanılmaktadır.

Günümüzde Art Deco tarzı, özelleşmiş ve benzersiz tasarımları ile öne çıkmaktadır. Bu tarz, lüks ve zengin bir yaşam tarzını yansıtmaktadır ve bugün hâlâ popüler olan bir tarz olarak görülmektedir. Günümüzde Art Deco tarzı, modern tasarımların birleştirildiği ve

yükselen bir trend olarak görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra popülerliğini kaybetmesine rağmen, altmışlı yıllarda tüketim kültürüyle birlikte tekrar canlanmıştır.

Genel görsel dili ve büyük ölçekli üretimin ihtiyaçlarına duyarlı yapısı nedeniyle, bu dekoratif tarzın mirası günümüzde moda, imalat ve endüstriyel tasarımda yaşamaktadır. Ayrıca Art Deco nesnelerinin sanat piyasasında popülaritesi artmış ve birçok Art Deco organizasyonunun kurulmasıyla birlikte Art Deco hareketi yükselmiştir. Bu kuruluşlar Art Deco'nun altın çağında inşa edilen anıtların restore edilmesi ve korunması için çalışmalarını sürdürmektedirler.

Şekil 2.4: Chrysler Binası (Vivienne Guicwa).

3. MÜCEVHER

3.1 MÜCEVHERİN TANIMI VE GENEL ÖZELLİKLERİ

Mücevher, insanlar tarafından zenginlik, güzellik ve prestij simgesi olarak kullanılan, nadir ve değerli malzemelerden yapılmış takılardır. Mücevherler değerli maden (gümüş, altın, platin) ve değerli taşlarla (elmas, zümrüt, safir, yakut) yapılır. Mücevherler, insanlar tarafından binlerce yıldır takı olarak kullanılmıştır ve bugün hâlâ popüler olan bir takı türüdür.

Şekil 3.1: Mücevher Fotoğrafi (Sanchez Arias Photography).

Mücevherlerin genel özellikleri arasında şunlar bulunur: Nadir ve değerli malzemelerden yapılmış olması, el işçiliği ile yapılmış olması, insanlar tarafından zenginlik, güzellik ve prestij simgesi olarak kullanılması, binlerce yıldır takı olarak kullanılması.

3.2 TAKININ TARİHİ

Takı; insanın ilk ortaya çıktığı döneme kadar uzanan köklü bir geçmişe sahip bir sanat dalıdır. Takı her zaman medeniyetlerin kültür ve geleneklerinin en önemli yansıması olmuştur. Mücevherat tarihi yaklaşık 30.000 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Takı, döneminin sanatsal üslubunu yansıtarak, yönetici sınıf için bir güzellik simgesi ve bir sosyal statü aracı haline gelmiştir.

Şekil 3.2: Antik Takı Örnekleri.

İnsanlar tarafından kullanılan ilk değerli taşlar, Taş Devri'nden kalma renkli deniz kabuklarıydı. Yıllar geçtikçe insanlık yeni madenler keşfetmiş, onları duygusal içgüdülerıyla işlemiş ve her türlü süs eşyası yaratmaya devam etmiştir. Bu nedenle kuyumculuğun tarihi insanlık tarihi kadar eskidir.

Dini ve zevk amaçlı olarak insanların ilgisini çeken ilk takılar taş, kemik, deniz kabuğu ve fildişinden yapılırken, madenciliğin başlamasıyla birlikte bakır, gümüş, elektrom ve özellikle altından yapılan aksesuarlar artmıştır. Takı takmak din, muska, büyü, şans gibi

kavramların etkisinden başlayarak bunların yanında zamanla ölümlere hediye vermek, tanrılara adak sunmak, zenginlik, hediye, güzellik tecellisi gibi amaçları da içermektedir.

Mücevher, tarih öncesi çağlardan tarihi dönemlere ve günümüze kadar uzanan, tarihi, arkeolojiyi, doğuyu ve batıyı, tüm dini inançları kapsayan çok kapsamlı bir zanaat örneğidir. Tunç Çağı'nın başlangıcından bu yana altın, gücün ve zenginliğin simgesi olmuştur. Altın hiçbir doğal koşulda oksitlenmez ve parlak sarı rengini kaybetmez; bu değerli, işlenmesi kolay metal, mücevher tarihinde çokça yer almıştır.

Girit'te Miken uygarlığının yükselişiyle birlikte süs eşyaları bir meta haline geldi. M.Ö. 16. yüzyılda Miken uygarlığının, birçoğunun altından yapıldığı söylenen süs eşyalarını çevresine göndermesiyle biliniyordu. M.Ö.4. yüzyılda Büyük İskender'in fetihleri sayesinde Eski Yunan'a büyük miktarda altın gelmiştir. Aynı dönemde Makedonya'da altın madenciliği de devam etti. Aynı yüzyılın sonunda, altın dışındaki yarı değerli taşların ilk kez eski Yunan takılarında kullanıldığı görülmüştür.

Şekil 3.3: Altın ve Garnet Küpeler, MÖ 4.Yüzyıl, Doğu Yunan (Dzen.ru).

İlk bilezikler, kolyeler ve taşlar, Mısır'dan ithal edilen zümrüt ve diğer renkli değerli taşlardan yapılmıştır. 7. yüzyılın ortalarında Doğu Akdeniz ülkeleri Müslümanlar tarafından fethedildikten sonra yerel süsleme adetleri aynı kalmıştır. Küpeler, kolyeler,

bilezikler ve yüzükler en popüler aksesuar türleridir. Mücevherli dini objeler üzerindeki dekoratif taşların ve çeşitli desenlerdeki süs eşyalarının göz alıcı parlaklığı ve kuyumcuların titizliği, sanatı bir dekorasyon aracı olarak gören Germenlerin naif anlayışını ortaya koymaktadır. Erken Orta Çağ Germen sanatını, özellikle metal işlemeyi etkileyen diğer kaynaklar, Avrasya göçebeleri ve Bizans tarzı stilize edilmiş hayvan figürleriydi. 11. ve 12. yüzyıllarda Orta Çağ Avrupa'sında üst sınıf tarafından mücevher kullanımı çok yaygın hale geldi. Dönemin resim ve betimlemeleri takıların hem erkekler hem de kadın ve çocuklar tarafından takıldığını göstermektedir. Bu mücevherlerin çoğunluğu fonksiyonel parçalardır. Kemer, halka, broş, iri pelerin tokaları, korsaj bağı zincirleri gibi birçok takı ve aksesuar, doğrudan giyimle bağlantılıdır.

Şekil 3.4: Lal Taşlı İslami Altın Telkâri Yüzük (TimeLine Auctions Ltd., Birleşik Krallık, 2014).

Bazılarının dinsel anlamı vardır, bazılarının uğur getirdiğine inanılır. Bazılarının dini önemi vardır, bazılarının ise iyi şans getirdiğine inanılır. 13. yüzyılın ikinci yarısı, Avrupa feodal yapıların çöküşüne ve kent kültürünün yükselişine tanık oldu.

Gotik sanat tarzı bu dönemde ortaya çıktı. Küpeler ve bilezikler tükenirken, taşlar ve diademler hem soylular hem de burjuvazi arasında modaydı. Zarif çiçek aranjmanları ve inci kolyeler, ihtişamlı baş süslemelerinin ana motifleridir. 15. yüzyıl Avrupa'da takının

hızla geliştiği bir dönemdi. Fransa, İtalya, İspanya ve İngiltere'nin sarayları da bu sanatı destekledi.

Şekil 3.5: Omzundaki Büyük Broş ile Bir Kadın Portresi (Giovanni Ambrogio de Predis, 1490).

14. yüzyılın sonlarından itibaren kadınlar saçlarını genellikle altın ve diğer değerli taşlarla süslediler. Gösterişli saçları daha dayanıklı hale getirmek için altın tokalar, tokalar, inci saç aksesuarları ve diğer değerli taşlar yaygın olarak kullanıldı. İğne modası ise 15. yüzyılda da devam etti.

Bu döneme ait resimlerde, Meryem Ana'nın iğnelerle tutturulmuş bir pelerin giydiği görülmektedir. Rönesans döneminde İtalyan oymacılar eşsiz taş heykeller ürettiler. Milano da gravür sanatının merkezi olmuştur. Mitolojik hikayeler genellikle taşla oyulmuştur.

Omuza veya boyuna takılan, değerli taşlar ve incilerle süslenmiş mineli altın zincirler ve kolyeler de Rönesans'ın tipik mücevherleridir. Birkaç parmağa takılan yüzükler her zaman değerli taşlarla süslenmiştir. Giysilere dikilen mücevherli düğmeler ve korsaj süslemeleri, Rönesans takılarında belirgin bir şekilde yer alır.

Şekil 3.6: 17. Yüzyılda Yapılmış Elmas Kolye (Wertz Salonu'nda sergilenmektedir.).

Başlangıçta bu alanda İtalya ve Fransa öne çıkıyordu. Bu dönemde Rönesans temalarının terk edilerek yerini çiçek desenlerinin aldığı görülmektedir. 17. yüzyılda Avrupa'da elmasların bulunabilirliği arttı. Aynı zamanda elmas kesme teknolojisi de gelişti. Böylelikle elmas önceki numunelere göre daha fazla parlaklığa sahiptir.

17. yüzyılın ortaları, monarşinin gücünün arttığı, muhteşem tören kıyafetlerinin yükselişe geçtiği ve görkemli saray yaşamının olduğu bir dönem olarak kabul edilir. Kadınlarda topuzun etrafında incili bir şerit ve saçın yanlarında mücevherli tokalar bulunur. Saç tokaları, yusufçuk, kelebek, tırtıl, salyangoz ve diğer böceklerin de aralarında bulunduğu yaratıcı ve esprili şekillere sahiptir; elmaslar ve renkli taşlarla süslenmiş çiçekler, oklar ve fiyonklar gibi geniş bir repertuvara sahiptir.

Şekil 3.7: Catherine Henriette de Balzac d'Entragues'in Saç Takıları, 17.Yüzyıl (Wikipedia).

Erkek şapkalarının etrafı değerli taş şeritler, inci sıraları veya altın zincirlerle çevreleniyordu. Amerika'nın keşfinden sonra 16. ve 17. yüzyıllarda özellikle Meksika ve Kolombiya madenlerinden büyük miktarlarda altın Avrupa'ya getirildi.

Daha sonra, 1847'de, Amerika Birleşik Devletleri'nin doğusundaki bir nehirde beklenmedik bir şekilde altın bulunması, bir sürü insanın Kaliforniya'ya gitmesine yol açtı. Bu madenler daha sonra 1851'de Avustralya'da keşfedildi. 1884 yılında Güney Afrika'daki ünlü Transvaal altın madeni üretime başladı.

18. yüzyılda Brezilya'da yeni elmas madenlerinin keşfedilmesiyle birlikte Avrupa'ya giren elmas miktarının artması, ağır pırlantalı takı üretimine yol açtı. 18. yüzyılda üst sınıftan erkekler de mücevherlere düşküncüydü. Şapka süsleri, saat zincirleri, elmas düğmeler, ayakkabı tokaları, kılıç kabzaları, enfiye kutuları gibi erkek takı ve aksesuarları bu dönemde kullanılmaya başlandı.

Şekil 3.8: 18.Yüzyıl Erkek Takıları (Artnet News, 2019).

1795 yılında beş konsül yönetimi kuyumcu atölyelerinin yeniden açılmasına izin vermişti. Ancak eski kraliyet dönemini anımsatan Barok üslup terk edilerek devrimci ruhu ifade eden neoklasik bir üslup benimsendi. O dönemde klasik Yunan tarzındaki altın zincirler ve uzun küpeler çok popülerdi.

19. yüzyıl sanat akımı olan Romantizm, insanın doğadan koptuğu bir döneme tepki olarak gelişmiştir. Sanayi devrimiyle birlikte kuyumculuk atölyelerinde yeni teknolojik aletler kullanılmaya başlandı. 1800'lü yıllarda hem kadınlar hem de erkekler aşk, yaşam ve ölüm temalarını simgeleyen romantik mücevherler takıyordu. 19. yüzyılın başlarında takılarda topaz, ametist, garnet, turkuaz gibi çeşitli değerli taşların bir arada kullanıldığı, "taşların dili" adı verilen sembolik bir üslup gelişmiştir.

Şekil 3.9: 19. Yüzyılın Ortalarından Kalma Altın ve Ametist Kolye (Bonhams, 2007).

19. yüzyılda arkeoloji bir bilim dalı olarak kabul edilmiş, antik metinler incelenmeye başlanmış, kazı raporları ve buluntu katalogları yayınlanmış, antik çağ sanatına ve antik takılara ilgi başlamıştır. Arkeolojik üslup, neoklasik üsluptan farklı olarak dönemin üretim teknikleri ve modasına uygun antika takı modelleri yaratmaz, başarılı replikalar oluşturmak için doğrudan eski teknikleri kullanmayı amaçlar. 19. yüzyılda göç, kentleşme ve sanayinin etkisiyle Avrupa'da Art Nouveau akımı ortaya çıkmıştır. Bu akımla ortaya çıkan takılarda en kolay tanınabilen figürler, özgürlüğü simgeleyen çıplak veya yarı çıplak kadın figürleridir. Ayrıca takılarda çeşitli böcekler, yılanlar ve egzotik bitkiler kullanılmıştır. Art Nouveau takılar ön planda tasarımla karakterize edilir. İstenilen etkiyi elde etmek için ucuz malzemelerin yanı sıra değerli metaller ve değerli taşlar da tereddütsüz kullanıldı. (Türe,2011).

Şekil 3.10: Kuğu Art Nouveau Broş, Opal ve Mine, Philippe Wolfers.

20. yüzyılda Birinci Dünya Savaşı'ndan etkilenen Art Nouveau'nun yerini Art Deco akımı aldı. Modaya uygun düşük belli giysiler, uzun kolyeler ve sırtı süsleyen pendantlarla bütünlendi. Kolsuz elbiselerin uzun eldivenlerle giyilmesi geniş bilezik tasarımlarını gündeme getirdi. Bele bağlanan kemerler, şapkalar ve ayakkabılar dekoratif amaçlı klipslerle süslenmiş, kısa saçların popülerleşmesiyle birlikte uzun sallanan küpeler ve dekoratif taraklar da moda olmuştur. I. Dünya Savaşı'nı takip eden döneme tepki olarak doğan ve 1920 ile 1930 yılları arasının hâkim stili olan Art Deco'nun mücevherleri, egzotik derecede geometrik ve ağır yapıları, canlı ve zıt renkleri ile karakteristiktir.

Şekil 3.11: Sol Üstten Saat Yönünde: Cartier Oyma Yapraklı Platin ve Elmas Broş, 1930'lar; Cartier Pırlanta, Mercan, Oniks ve Altın Broş, 1920'ler; Cartier Pırlanta Klipsli Broş, Yaklaşık 1930; Cartier Çift Klipsli Broş, 1930'lar; Cartier 7.17 Karat Yastık Kesim Pırlanta ve Platin Nişan Yüzüğü, 1920'ler. (Amy Elliott, 2021).

Retro tarzı, 1930'ların sonlarında daha yumuşak çizgiler ve daha zengin ifadeyle ortaya çıktı. 1940'lı yılların başında en parlak dönemini yaşayan mücevher grubu kokteyl takılarıydı. Art Deco tarzının bir uzantısı olan ancak üç boyutlu figüratif efektlerle retro özellikleri yansıtan kırmızı veya sarı altın kokteyl takılarının en dikkat çekici yanı sitrin, akuamarin ve ametist taşlarının yanı sıra yakut ve safir gibi değerli taşların da başarılı kombinasyonlarda birleştirilmesidir.

1960'lı yıllar moda ve tekstil dünyasında önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdi. Takı tasarımı ve üretiminde de paralel gelişmeler ve farklılıklar yaşandı. Önceki dönemlerden çok farklı düşünce ve giyim tarzına sahip kadın imajı ve bu imajı vurgulayan medya etkilerinin birleşmesi, takı kullanımını ve dolayısıyla büyük çapta üretilmesini artırmıştır.

Kuyumculuk imalatının önemli bir sektöre dönüşmesi, takı tasarımı eğitimi veren kurumların artması yeni teşviklere yol açmıştır. Salvador Dali ve Georges Braque'ın geleneksel sanat ve mücevher tasarımlarıyla uygulama sanatı arasındaki boşluğu kapatmaları 1960'ları da etkilemiştir.

Şekil 3.12: Salvador Dali, “The Eye of Time” Broş, 1949, Dali Theatre and Museum, Spain.

4. ART DECO AKIMINDA MÜCEVHER

Savaş boyunca teknoloji ile gelişen materyaller üretim endüstrisine yeni gelişim imkanları yaratmıştır. Özellikle tekstil ve moda endüstrisi iş hayatına girip etkinleşen kadınların canlı, gösterişli; ama sportif ve günlük hayatı kolaylaştırıcı, rahat giysi taleplerini karşılamaya yöneldiler. Bu konuda çalışan tasarımcıların ortak görüşleri, bir evin son moda dekore edilmesi için kullanılan para ve emeğin aynı oranda giyim modası için harcanmasıydı (Verlag,1986).

1920-1930'larda Fransız ve Amerikan kadınları için moda hayatın özü haline gelmeye başladı. Aslında bu modanın çizgileri, 1910'da Rus bale topluluğunun Paris'teki gösterisinde şekillenmeye başlamış, gösterinin sahne kostümlerinden etkilenen Coco Chanel, Art Deco takılarla süslediği giysilerde Doğu etkilerinin yanı sıra Kübist biçimler ve renkler de kullanmıştır. Takı kendisini yönlendiren giyim modasını takip etmiştir.

Popüler olan düşük belli giysiler, uzun kolyeler ve sırtı süsleyen pendantlarla bütünlenmiştir. Kolsuz elbiselerin uzun eldivenlerle giyilmesi geniş bilezik tasarımlarını gündeme getirmiştir. Kemerler, şapkalar ve ayakkabılar dekoratif amaçlı klipslerle süslenmiştir. Kısa kesilen saçlarla birlikte uzun sarkaçları olan küpeler ve süs tarakları moda olmuştur. Bu taraklar boynuz gibi emek gerektiren doğal malzemeler yerine teknolojinin yarattığı bakalit veya plastik gibi sentetik malzemelerle fabrikasyon olarak üretilmiştir (Türe,2011).

4.1 ART DECO MÜCEVHERİNİN ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ

Art Deco mücevherat, geometrik şekiller, zigzag etekler, suni taşlar, süslemeler ve mermer gibi malzemelerin kullanımıyla karakterizedir. Aynı zamanda, Art Deco mücevheratı, günümüzde hâlâ popüler olan klasik tasarımlar, nakış işi ve simetrik düzenlemelerle öne çıkar. Bununla birlikte, Art Deco mücevheratın farklılaşmasını sağlayan özellik, tasarımcıların geçmiş sanatsal akımlardan ve çağdaş sanat trendlerinden ilham almasıdır.

Art Deco sitilinin kullandığı anlatım dilinin çeşitliliği kullanılan malzemelere de yansımıştır. En pahalısından en ucuzuna kadar pek çok materyalin çoğu kez de birlikte kullanılmasıyla fonksiyonel, sade ve estetik tasarımlar yaratılmıştır.

Çok renkliliğin hâkim olduğu bu dönemde kuyumculukta yeni bir teknik olan "kanal mihlama" yöntemi geliştirilmiştir. Bu teknikte ray gibi hazırlanan kanallara, desene uygun şekilde baget ya da trapez baget biçiminde kesilmiş taşların yan yana yerleştirilmesiyle kesintisiz bir taş dekorasyonu oluşturulmaktadır.

Şekil 4.1: Tiffany & Co. Art Deco Fransız Kesim Pırlanta ve Zümrüt Bileklik.

Art Deco takı imalatı ilk dönemlerinde Art and Crafts ekolünün geleneği olan el sanatı üretimine dönüş ilkesini benimsemiş olsa da tasarımların ve materyal seçimlerinin seri imalatı uygunluğu nedeniyle 1920'lerde teknolojiye önemli ölçülerde yararlanmıştır. Art Deco takılarında kullanılan geniş materyal yelpazesi metaller, taşlar, organik malzemeler ve sentetik malzemeler olarak dört grupta incelenebilir.

Metaller: Platin, altın (kırmızı, yeşil ve beyaz altın alaşımları), gümüş, çelik, krom, pirinç, bafon, zamak gibi alaşımlardır.

Taşlar: Elmas, yakut, safir, zümrüt gibi değerli taşlarla turmalin, amazonit, ametist, akik, oniks, lapis lazuli, turkuaz gibi yarı değerli taşlardır.

Organik Malzemeler: İnci, mercan, köpekbalığı, kedi balığı derisi ve yumurta kabuğu vb.

Sentetik Malzemeler: Seliloit, ebonit ve plastik. Art Deco'nun takı sanatına getirdiği en büyük yenilik olan sentetik malzemeler ucuzlukları, kolay şekillendirilmeleri, hafiflik ve sağlamlıkları nedeniyle birçok metalin yerini almıştır.

Art deco mücevher tasarımları, sade, geometrik ve modern bir tarzda yapılmıştır. Bu tarzda tasarlanmış mücevherlerin özellikleri beş grupta incelenebilir.

Geometrik Şekiller: Kareler, üçgenler, daireler, dikdörtgenler gibi geometrik şekiller Art Deco mücevherlerinde sıklıkla kullanılmıştır. Bu şekiller, sade ve modern bir tarz yaratmak için kullanılmıştır.

Parlak Renkler: Art Deco mücevherlerinde, canlı renkler sıklıkla kullanılmıştır. Özellikle siyah, beyaz ve kırmızı gibi kontrast renkler tercih edilmiştir.

Lüks Malzemeler: Art Deco mücevherlerinde, lüks ve pahalı malzemeler sıklıkla kullanılmıştır. Elmas, yakut, zümrüt, safir gibi değerli taşlar, altın ve platinyum gibi pahalı metaller sıklıkla tercih edilmiştir.

Sanatsal Tasarımlar: Art Deco mücevherlerinde, sanatsal ve süslü tasarımlar yerine, sade ve modern tasarımlar tercih edilmiştir. Bu tarzda tasarlanmış mücevherler, güçlü bir etki yaratmak için basit ama dikkat çekici detaylara sahiptir.

Daha Büyük Boyutlar: Art Deco mücevherlerinde, daha büyük boyutlu parçalar sıklıkla tercih edilmiştir. Özellikle, kolyeler, bilezikler ve küpeler gibi büyük parçalar popüler olmuştur.

Şekil 4.2: Vintage Art Deco Bakalit ve Plastik Takı Örnekleri.

Art Deco'nun takı sanatına getirdiği üç yeni materyal olan kedi balığı derisi, köpek balığı derisi ve yumurta kabuğu az sayıda özel çalışmada kullanılmıştır. Kedi balığı derisi rengi, sert ve pürüzlü dokusu ve iyi cila yapılabilme nedeniyle ilginç bir malzeme olmuştur. Altın ve platinden ucuz metallere, değerli ve yarı değerli taşlardan cam ve plastik taklitlerine kadar malzeme çeşitliliği, takıların satın alınabilirliğine katkıda bulunur.

Art Deco mücevherleri, tasarım estetiği, tarihi değer ve inovasyon açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu dönemin mücevherleri, sanat ve tasarım dünyasında kalıcı bir etki yaratmıştır ve hala ilgi çekici ve özel parçalardır. Art Deco tarzı, sade ve zarif bir şıklığı modern tasarımla birleştirerek, mücevher dünyasında ölümsüz bir miras olarak varlığını sürdürmektedir. Art Deco dönemi, 20. yüzyılın en önemli tasarım akımlarından biri olarak kabul edilir ve bu dönemin mücevherleri bu akımın güzellik ve estetik anlayışını mükemmel bir şekilde temsil eder. Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, dünya değişen bir paradigma ile yüzleşiyordu ve bu dönemin tasarımı da bu değişime yansdı. Art Deco mücevherleri, bu tarihsel dönemin bir yansıması olarak büyük bir öneme sahiptir. Bugün hala koleksiyoncuların ve sanatseverlerin ilgisini çeken bu mücevherler, geçmişin zengin tasarım mirasını canlı tutmaktadır. Art Deco tarzı, mücevher dünyasında kalıcı bir etki yaratmış ve modern tasarımın temellerini atmıştır.

Şekil 4.3: Diyagonal Parçalar Halinde Yumurta Kabuğu Kullanılarak Oluşturulmuş Bilezik, 1920'ler Fransa.

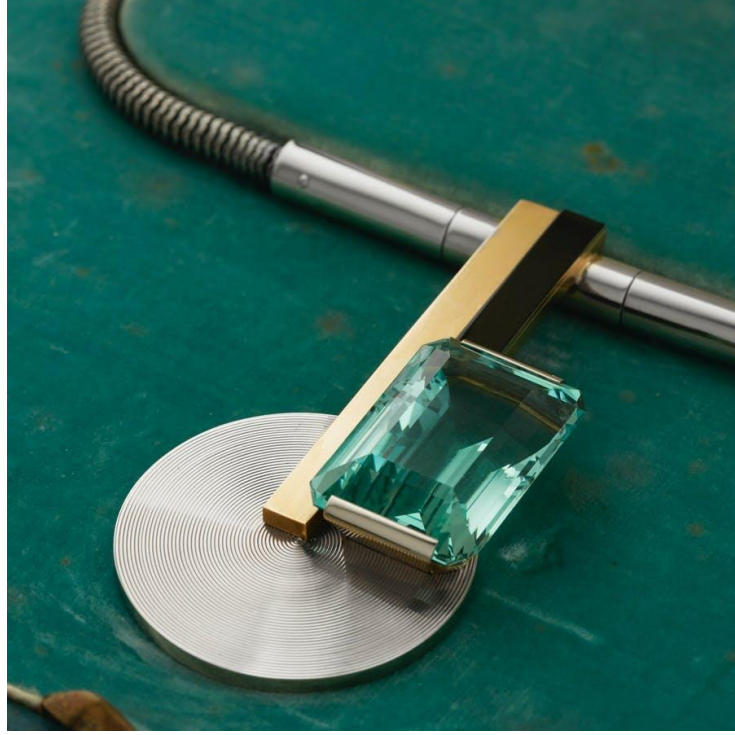

Şekil 4.4: 1960'lar Art Deco Köpek Balığı Derisi Kravat.

4.2 İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDAKİ ART DECO TAKILARI

Art Deco takıların ayırt edici özelliği olan sade geometrik formlar ve zıt renk kombinasyonları 1910'larda ortaya çıksa da Rus sahne kostümleri ve takılarıyla Paris modasında Doğu etkilerinin yansıtılmasına rağmen, Art Deco tasarımı kendine özgü karakterini iki büyük savaş dönemi arasında yakalamıştır.

"Des Arts Decoratif" sergisinde sunduğu Art Deco mücevherleriyle büyük ilgi toplayıp bu moda akımının öncülerinden olan Parisli Alphonse Fouquet'nin "sadece yeni ilham kaynaklarından esinlenerek yapılan parçalar onu taşıyan kadının kişiliğiyle bütünleşir" sloganı dönemin isteklerinin ifadesiydi.

Şekil 4.5: Jean Fouquet'in 1925-30 Yılları Arasında Yaptığı Kolye. Altın, Platin, Akuamarin ve Siyah Vernik Kullanılmıştır.

Aynı dönemde bu moda akımına yönelen Chanel ve Paul Poiret'nin de katkısıyla Art Deco stili değerli mücevherlerle birleşmiştir. Klipslerle şapkaya, yakaya, kemere ya da ayakkabılara tutturulan yeni broş modelleri, yumuşak ve dalgalı drapelerle süslemiştir.

Yeni tarz elbiselerin feminen çizgileri büyük, ışıltılı takılarla tamamlandı. Kadınlar kollarını kalın bileziklerle, boyunlarını kordonlar ya da zincirlerden sarkan pendantlar ile süslediler. (Türe,2011).

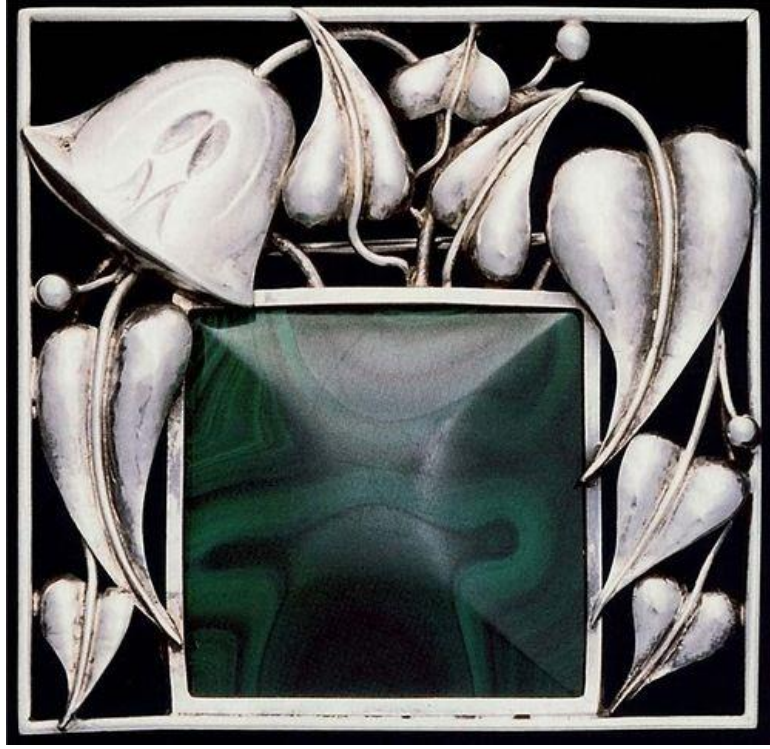

Şekil 4.6: Paul Poiret Takı Tasarımları.

Sanat eseri ve değerli objeler gibi bu mücevherlerin hacmi ve hatları, mücevherlerin kendilerinin öneminden daha değerlidir. Dekoratif sanatların ve değerli taşlar ile siyah cilayı bir araya getiren mücevher tasarımının önemli öncülerinden biri olan Duncan, "Tanrı ayrıntılarda gizlidir" sloganıyla biçim ve süsleme arasındaki uyum çabasını dile getirmiştir.

Tipik bir Art Deco ürününde, Uzak Doğu "Yin Yang" sembolünü anımsatan siyah ve beyaz kontrastı ön plandadır. Viyana Secession hareketinin üyelerinden Koloman Moser ve Josef Hoffmann'ın etkisini gösteren bu eserlerde sanatçılar oniks, lake veya mine ile siyah; pırlanta, inci ya da kristallerle beyaz renk etkisi yaratıyorlardı.

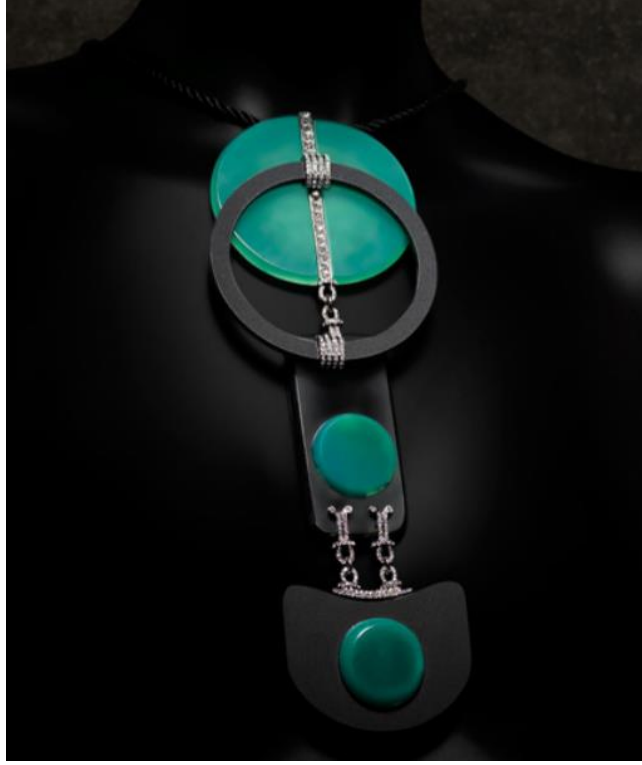
Benzer kontrast etkileri kırmızı mercan, lapis lazuli ve turkuazların birlikte kullanımıyla da sağlamaktaydılar. Daha önceki mücevher ve takı modası akımlarından farklı olarak 1920'lerin Art Deco tasarımları geometrik formlarda (kare, dikdörtgen, daire, üçgen) gelişmiştir. Parlak metal yüzeylerin ön planda olduğu bu takılar daha sonraki yılları da etkilemiştir.

Şekil 4.7: Josef Hoffmann Art Deco Broş, Yarı Değerli Taşlar ve Geometrik Şekilde Oluşturulmuş.

Paul Poiret'in Kübist çizgileri ve Sergey Diaghilev'in Rus Balesi kostümleri için parlak renkli mücevherleri, 1920'lerde George Barbier, René Boivin ve Paul Iribe gibi tasarımcılar tarafından yarı değerli taşlar ve ipek püsküllerle düzenlenmiş mücevherlerde yansıtılmıştır. Moda dergileri Paris'ten diğer Avrupa ve Amerika ülkelerine yayılırken, Poiret'in "giysine uygun takı" sloganı halk tarafından kabul görmüştür.

Sade ve özgün giyim tasarımlarıyla tanınan Coco Chanel, sokakta pahalı takıların kullanılmasını, boyun ve kollarda zenginlik gösterilmesini "yabanilik" olarak tanımlamış ve "junk style" teriminin türetilmesine yol açmıştır. Chanel takıları, renkli cam, seramik, plastik boncuklar ve taşlardan oluşan ucuz günlük takılardır. Böylece kuyumculuk literatürüne yepyeni bir kavram olan "bijuteri" girdi.

Şekil 4.8: Chanel Tasarımı Art Deco Kolye.

1920'lerde René Lalique, vitraydan yapılmış desenler veya boncuklarla takı tasarımlarında görünmeye başladı. 1920'lerde, değerli metallerin zor bulunduğu Almanya'da gümüş veya krom kaplı pirinç objeler üretildi. Bauhaus takipçisi Naum Slutzky gibi sanatçılar basit geometrik desenler kullansa da etkileyici modeller ortaya çıkardılar. Bazıları geometrik desenler ve baget kesim kuvars ile dekore edilmiştir. Dönemin özelliği olan bir takı grubunda makine parçalarını anımsatan tasarımlar kullanılmıştır.

Şekil 4.9: Naum Slutzky Art Deco Modern Kolye, 1930.

Ucuz, kolay işlenebilir ve sağlam sentetik malzemeler olan bakalit ve plastik bijuteri takılarda önemli bir kullanım alanını bulmuştur. Plastik ve ebonitin, metalle birlikte kullanıldığı bilezik ve halhallar, 1925-1930 arasında aşırı süsten kaçan ve pratik bir yaşam süren kadınların gözdesi olmuştur.

Amerikan firmaları yeni teknolojiyi seri üretim takı ve aksesuar yapımında kullanmaya başlayıp sanayi haline getirerek Avrupa'da yapılan ithalatı durdurmuştur. Nopier&Co gibi firmaların Hollywood filmleri için hazırladığı sade ve parlak takılarda plastik kullanmaları, bu malzemenin daha da popüler olmasını sağlamıştır. Dönemin İngiliz mücevherleri Fransız ve Alman tasarımlarına göre daha gösterişsiz ve sadeydi. Çünkü, İngiliz kadınların, gelenekçi çizgilerine uygun olan inci dizilerini ve pırlantalı broşları tercih etmişlerdir. Art Deco stilini İngiltere'ye taşıyan tasarımcı Sibyl Dulnop'un çok renkli taşlar kullanarak hazırladığı broş ve pendantslarda, daha çok Art&Crafts etkilerin görünmesi de aynı gelenekçi yapıya bağlıydı.

Şekil 4.10: Sibyl Dunlop Gümüş Bilezik Tasarımı, Krisopraz, Kalsedon, Mavi Kalsedon, Ay Taşları, Yeşim Taşı, Ametist, Pembe Kuvars ve Zümrüt.

4.3 ART DECO MÜCEVHERİNDE MOTİF, FİGÜR VE SİMGELER

Howard Carter'ın 1925'te Krallar Vadisi'nde, Firavun Tutankhamun'un soyguncuların gözünden kaçmış mezarını açıp Eski Mısır sanatının altın hazinelerini çıkartması, mücevher tasarımcıları için yeni bir esin kaynağı olmuştur. En revaçta olan Mısır figürü, güneşi, yaşamın dönüşümlerini ve sonsuz hayatı simgeleyen "skarabe" idi. Cartier, Van Cleef&Arpels, Boucheron gibi ünlü firmalar, kanatlı skarabe'leri stilize yorumlarla Art Deco stil özelliklerine uyarlayıp kullanmışlardır. Mısır lahitlerine ve mezar duvarlarına bantlar halinde çizilmiş olan resimler, ifade ve anlatım özellikleri korunup mücevherlere işlenmiştir. Yüzeyi bütünüyle kaplayan küçük taşlarla mozaik gibi hazırlanan kompozisyonlarda pırlantaların oluşturduğu zemin üzerine yakut, zümrüt ve safirlerle renklendirilen bu çalışmalar etkileyici tasarımlardır. Van Cleef&Arpels, Mısır kraliyet mücevherlerini Art Deco çizgisinde yeniden kurgulayarak bu modaya yeni katkılar sağlamıştır.

Şekil 4.11: Van Cleef & Arpels Mısır Bileziği, Platin, Elmas, Yakut, Zümrüt, 1924.

Art Nouveau'da yaygın olarak kullanılan insan figürü, daha az olmakla birlikte Art Deco takı ürünlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu giysili figürler, çıplak kadın figürlerinin ifade özgürlüğünden farklı olarak dönemin modasını yansıtmaktadır. Ayrıca Art Nouveau'dan farklı olarak değerli metallerden yapılmış üç boyutlu eserler de değillerdi. Art Deco figürleri doğrusaldır ve genellikle sigara kutuları ve hatta köpek tasması madalyaları gibi aksesuarları süslemek için ucuz metale oyulmuştur.

Hayvan figürleri 1920'lerde popüler bir tasarım temasıydı. Genellikle döküm teknikleri kullanılarak üretilen figürlerin yüzeyleri geometrik kesimli değerli taşlarla süslenmiştir. Bu hayvanlardan geyik ve kuşlar hız, zarafet ve özgürlüğü ifade ederken, balık ve uğur böceklerinin kendilerine özgü sembolik anlamları vardır.

Şekil 4.12: Art Deco Papağan Broş, Elmas ve Tutti Frutti Mücevher, 1935.

En popüler hayvan figürü, Cartier firmasının ürettiği çeşitli kompozisyonlardan oluşan panterlerdir. Bir diğer popüler stil ise kesintisiz hayvan figürlerinden oluşan bileziklerdir. Bu tip bilezikler çoğunlukla pres tekniğiyle üretilen basık parçalardan hazırlanıyordu.

Art Deco kuyumculuğu bitkisel formları kendine özgü anlatımlarıyla, sık düzende yerleştirilmiş pırlantalar ve renkli taşlarla işlenerek kullanılmıştır. Hint-Moğol sanatından alınan "Hayat Ağacı" veya şal motifli yapraklar, Romantik tarzdan beri kullanılan buketler, çiçek sepetleri ve meyve sepetleri gibi kompozisyonlar özellikle broş modellerinde yer almaktadır. 1925'lerde bazı tasarımcılar stilize bitki ve hayvan figürlerini değerli taşlarla kullanmışlardır.

Şekil 4.13: Art Deco Mineli Menekşe Gümüş Bileklik ve Broş, 1920.

Yunan sanatından alınan 'meander' motifi genellikle bordür olarak kullanılmıştır ve en çok geniş bant bileziklere işlenmiştir. Meanderin kesintisiz geometrik çizgiselliği kimi zaman farklı taş kesimleri kimi zaman da farklı renk kombinasyonlarıyla belirginleştirilmiştir. En yaygın uygulamada zemin küçük pırlantalarla doldurulmuş ve meander hatları kanal mihlama tekniği ile yerleştirilmiş baget kesimli yakut, safir gibi renkli taşlarla çizilmiştir.

Şekil 4.14: Meander Motifli Bilezik.

1925'ten itibaren mücevher tasarımlarında Uzakdoğu kültürlerinden, özellikle de Çin sanatından alınmış etkiler ön plana çıkmıştır. Pagodaların çatı konstrüksiyonlarını uca doğru kıvrılan üçgen hatları, koç boynuzu ve eli belinde motifleri gibi Asya bereket sembolleri, mücevherlerin ana çizgilerini oluşturmuştur.

Çin resimlerinden, porselen ve lake desenlerinden alınan ejderhalar, manzaralar, pendantların yanı sıra pudra ve sigara kutuları gibi objeleri mine ya da lake çizimlerle süslemişlerdir. Yine 1925'lerde popüler olan motiflerden biri de Japonya'dan alınan 'doğan güneş' simgesiydi.

Şekil 4.15: Japon Yelpeze Gümüş Küpe ve Broş Seti, 1920.

Şekil 4.16: Japon Stili Pırlanta Broş, 1920 (James Robinson).

4.4 1930'LARDAKİ EKONOMİK KRİZ VE YANSIMALARI

Amerika Birleşik Devletleri 1930'ları büyük bir ekonomik krizle karşıladı. Bu yıllarda borsa dibe vurmuş, işsizlik ve çaresizlik toplumu sarmış, kuyumculuk sektörü, özellikle de imitasyon kuyumculuk sektörü büyük ölçüde etkilenmiştir. Pahalı takıları karşılayabilen küçük bir grup arasında, yenilikçi tasarımlara yatırım yapmaya değer değerli taşlardan yapılan geleneksel takıları tercih etmişlerdir. Ağır mücevher kolyelerde yeni bir ekonomi yaklaşımı görülmektedir. Bu kolyeler istenirse ikiye ayrılarak bileklik olarak da kullanılmaktaydı.

Mücevher yapımında popüler olan metal platin oldu. Ancak 1935 yılında altının popüleritesi takı tasarımında büyük bir değişikliği beraberinde getirdi. Helezon şeklinde tellerin oluşturduğu boru zincirler, bazen pendantlar da asılarak 1940'lara kadar kullanılmıştır. Yine 1930'larda, günümüzde krom saat kayışları gibi yaylı ve esnek parçalardan kolye ve bilezikler yapılmıştır. Cartier firmasının bu dönemde yarattığı mücevherli altın saatler bazen mineleme tekniğiyle yapılmış desenlerle bazen de pırlantalarla süslenmiştir. Ama tasarımlarda hep Art Deco karakterine uygun geometrik şekiller kullanılmıştır. Cartier'in diğer bir önemli Art Deco tasarımı da pırlanta ve renkli değerli taşlarla işlenmiş helezonlar olmuştur. Amerikalı tasarımcı Paul Flato, altından yapılmış kalın ve sade harflerle yeni bir kolye modeli yaratmıştır. Bu harfler zincir üzerine yan yana dizilip bir isim ya da kelime oluşturmaktaydı.

Şekil 4.17: Paul Flato Harf Bileklik.

1930'lardaki ekonomik çöküşün yarattığı şoka ve toplumsal değerlerin aşınmasına tepki olarak aşırı ve benzersiz mücevher biçimleri yaratıldı. Sürrealist sanatçı Salvador Dali pleksiglastan küpe ve kolye tasarımları yaptı. Bununla birlikte yine Sürrealist sanatçı Jean Clément ışıltılı takılar ve Louis Aragon aspirin şeklindeki tasarımlar yaratmışlardır.

5. II. DÜNYA SAVAŞI VE SONRASI

5.1 SAVAŞ YILLARININ MÜCEVHERE ETKİSİ

1939'dan 1945'e kadar süren İkinci Dünya Savaşı, Avrupa'da kuyumculuk sektörünü durma noktasına getirdi. Zanaatkarların çoğu askere alındı ve çalışabilecekleri atölyelerde savaş için hassas optik aletler ve tıp malzemeleri yapmaya başladılar. Takı yapmaya devam edebilen birkaç kuyumcu, malzeme ve pazarlama zorlukları yaşadı. Platin askeri sanayinin olmazsa olmazı olduğu için takılarda sadece altın kullanılmış ama farklı renkteki altın alaşımları ve yeni tekniklerin uygulanmasıyla başarılı tasarımlar yapılmıştır. Kırmızı ve sarı altından yapılmış fiyonk modelleri, dönemin belirgin özelliği hacimli ve gösterişli hataları yansıtmaktadır.

II. Dünya savaşı takılarının bir bölümü ulusal sloganların ifade araçlarıydı. Bunun örneği önemini günümüzde de koruyan bayraklı takılardır. Alman işgali altındaki Paris'te çalışmalarını sürdürmeye devam eden Cartier firmasının tutsaklığı ifade eden "Kafesteki Suskun Kuş" pendantı diğer bir örnektir. Savaşın bitiminde aynı takı bu kez kafesin açık kapısından çıkıp özgürlük şarkısını söyleyen kuş kompozisyonuyla sunuldu.

Avrupa ve Amerika'da yoğun toplumsal değişimin yaşandığı bir dönemde, iş ve sosyal hayata giren kadınlar için yeni giyim tarzı geliştirildi. Ciddi ama havalı, diz altı uzunlukta dar eteklerle giyilen ceketlerin vatkalı omuzlarını dengeleyen broşlar trend oldu. Ancak, savaş sonrasının ekonomik zorluğu veya değişen moda çizgisine uygun takılar yapma isteği 1940'ların takılarının çoğunun eritilmesine sebep oldu.

Şekil 5.1: Kaçan Bir Kuşu Tasvir Eden Broşu.

5.2 RETRO MÜCEVHERLER

Birinci Dünya Savaşı sonrası döneme ve 1920'li ve 1930'lu yılların hâkim tarzına tepki olarak doğan Art Deco takı, ağır, egzotik geometrik yapıları ve zengin renkleriyle, kontrastlarıyla, parlaklıklarıyla karakterize edilmiştir. 1930'ların sonlarında retro tarzı daha yumuşak çizgiler ve daha zengin ifadelerle gelişmiştir.

Art Deco ürünleri genellikle düz, iki boyutlu parçalardır. Süs taşı kullanımında pırlantanın değerli renkli taşlarla kombinasyonu ön plandaydı. Savaşın getirdiği en belirgin değişiklik, 1920'li ve 1930'lu yılların popüler metali olan platinin yerini altının almasıydı. Sıcak ve yumuşak görünümlü pembe, sarı ve beyaz altın alaşımları birçok üründe birlikte kullanılıp sofistike etkiler yaratıldı.

Retro stili Fransa ve İtalya'da doğup Avrupa'ya yayılmış ve savaş sırasında Amerika'ya geçmişti. 1940'lı yıllarda İtalyan kuyumcular, Fransız modellerini yorumladılar. Ancak, İtalya'da kehrbarın yeniden moda olması bir farklılık yarattı.

Fransız Van Cleff & Arpels firmasının 1939'da New York Dünya Fuarı için hazırladığı vintage Art Retro takı koleksiyonu, özellikle hayvan figürleri, Amerikalı tasarımcılara ilham vermişti. Hayvanlar serisini gerçek anlamda popüler yapan Cartier'di. Kendisinin ve başarılı tasarımcılarının broş ve pendant mücevherlerde kullandıkları kuş, kedi, köpek ve at figürleri bu dönemde büyük beğeni topladı.

1940'ların başında zirveye ulaşan bir mücevher grubu kokteyl takılarıydı. Art Deco tarzın bir uzantısı; bununla birlikte kırmızı ya da sarı altından yapılan kokteyl takılarının en dikkat çekici yönü, sitrin, akuamarin, ametist ve ay taşının yanı sıra yakut ve safir gibi değerli taşların kombinasyonlarından oluşmalarıydı.

Retro tarzı II. Dünya Savaşı'nda doğdu. Bu dönemin Fransız kuyumcusu Jean Mauboussin, '40'ların mücevherciliği, kriz döneminin mücevherciliği idi ve krizin sona ermesiyle o da sona erdi' demiştir. 1945'te savaş sona ermesine rağmen Avrupa'da 1950'lerin başına kadar vintage tarzların modası takı ve giyimde yaşamaya devam etti. Retro stilinin en karakteristik mücevherleri çift olarak yapılmış klipsli takılardı. Bu klipsler küpe olarak kullanılmalarının yanı sıra broş olarak yan yana takılır, apolet gibi giysilerin omuzlarında, şapkalarda ve saçlarda kullanılırdı. Bilezikler, genellikle değerli taşlarla süslenmiş kalın ve ağır altın bantlardı. İsviçre mücevherleri, kadın kol saatlerini bu tür bileziklere takarak günümüze kadar devam eden bir takı pratiğine öncülük ettiler. Şüphesiz Art Retro stilinin en önemli ve en yaygın mücevherleri broşlardı. En popüler olanları arasında pırlantalar ve renkli, değerli taşlarla altın çiçeklerdi. Yüzük ve kolyeler de üç boyutlu formları, yumuşak çizgileri ve çok renkli altın kullanımlarıyla Retro stilinin temel özelliklerini taşımaktaydı.

Savaşın hemen ardından Art Retro, bir değişim geçirip, asimetrik ve doğal hatlar ve hareket duygusu uyandıran natüralist motiflere dönüştü. Egzotik kuşlar ve çiçek buketleriyle çiçek sepetlerinin işlendiği altın takılarda, ametist, akuamarin gibi değeri düşük taşlar kullanıp hem yeni ekonomik koşullara uygun daha ucuz takılar hem de yükselen iyimserlik duygusunu ifade eden çok renkli görünüm kazanıldı.

1947'de ünlü modacı Dior'un "Yeni Görünüm" adını verdiği gece kıyafetlerinin dar kemerleri ve uzun eteklerini bütünleyebilmek için, kompozisyon yoğunluğunun üçgen kurgularla gerdanda toplandığı "önlük" adında yeni kolyeler yapılmıştır.

1930'larda buz küpleri adını verdiği sentetik kristallerden yapılmış takılarıyla ünlenen Verdura, 1950'lerde diğer Amerikalı kuyumcular tarafından da taklit edilen başarılı bir tasarımcılık ve muhteşem bir işçiliğin ürünü olan denizanası modellerini yaratmıştır.

1950'ler, özellikle Amerikan film endüstrisinin merkezi olan Hollywood'un altın çağıydı. Popüler ikonlar olan ünlüler hem beyaz perdede hem de yüksek tirajlı film dergilerinde giyim ve takılarıyla moda yön vermekteydiler. Böylece vintage mücevherler ve taklitleri uygun bir tanıtım aracı haline gelmiş ve dünyaya açılmıştır. Özgür bir kadının ayırt edici özelliklerinden biri, uzun ağızlıklı bir sigaraydı. Sinemanın sıklıkla kullandığı bu imaj kuyumcular için yeni bir çalışma alanı oluşturmuştur. Pırlanta ve değerli taşlarla bezeli, altından sigara ağızlıkları ve onlara takım sigara kutularıyla çakmaklar, daha kadınca objeler olan pudriyer ve makyaj kutularıyla birlikte üretilmiştir.

Simgesel anlatımda yeni denemeler revaçtaydı. Sağır-dilsizlerin işaret dili ilk kez 1930'larda, Flato'nun tasarımı olan broş ve pendantlarda kullanıldı. "Linda Tatilde" filminde (1938) Katharine Hepburn, "W" harfini gösteren bir el işaretini broş olarak taktı (Bu filmdeki Linda karakterinin annesinin adının baş harfi). 1950'lerin sonlarında benzer broşlar ve pendantlar Flato firması tarafından üretildi (Proddow,Healy,1992). Zincir üzerine dizilmiş kalın altın harflerle bir ismin baş harflerini yazmak ya da zincire takılmış figürlerle belli bir konuyu anlatmak da popülerdi. Yurtseverlik, bayrak, sancak, flama ve ordu armalarını andıran broşlarla ön plana çıkartılmıştır. Walt Disney'in ünlü çizgi filmi "Fantasya"da kullandığı çiçek dansçılar John Rubel Co şirketinin "Danseden Çiçekler" adlı broş serisinin konusu olmuştur.

1940'ların sonlarında elmas takılara yeni bir teknik getirmesiyle tanınan New York'lu kuyumcu Henry Winston'du. Anılarında "II. Dünya Savaşı sonlarında, bir yılbaşı akşamı evine döndüğünde, kapıya asılı Noel çelenginin şekli ve boyutlarının ilgisini çektiğini ve taşların bu şekilde düzenlenebileceğini" düşünüp bir sanatçıya bu tasarımı çizdirdiğini belirtir.

Her taşın, önden neredeyse görünmeyen ince tel montürlere yerleştirildiği ve bir çelenk gibi birleştirildiği Winston mücevherlerinde, birbirine arkadaki minik halkalarla bağlanan pırlantaların yarattığı yoğun ve akışkan çizgi bir ışık şelalesini andırır.

Winston'un bazı pırlanta küpeleri de özel tasarım ürünü olarak hem gündüz hem gece kullanılabilecek şekilde düzenlenmiştir. K penin uzun ve gösterişli sarka larının ana parçaya takılıp çıkartılacak biçimde düzenlenmesi bu pratik kullanımı sağlamıştır. Winston mücevherlerinin en önemli özelliği büyük ve çok pahalı pırlantalar kullanımından kaçınılması buna karşın k  k pırlantalar ve baget kesimli ta ların yoğun biçimde kullanılmalısıdır. Belirli aralarla yerleştirilen renkli değerli taşlarla  elenk görünümü belirginle mi tir. Bu stilin zengin ve zevklerinde tutucu üst düzey zümre tarafından çok be enilmesi Tiffany ve Van Clef & Arpels gibi büyük kuyumculuk firmalarınca uygulanıp bir akıma dönüşmesini sağlamıştır.

6. 1950'LERDEN GÜNÜMÜZE KADAR MÜCEVHER

1950'li yıllardan günümüze kadar takı ve takı sanatına özel bir isim verilmemiştir. Bunun nedeni, bireysel tasarım çalışmalarına odaklanılması ve tasarım ve biçimlerde belli bir yoğunlaşma olmamasıdır. Takı tasarımında büyük bir hareketin yaşandığı 1950'li yıllar ve 1960'lı yılların başı, yeni felsefi ve sanatsal akımların ortaya çıktığı, uluslararası sanatçıların becerilerinin çeşitlendiği Neo-Rönesans dönemi idi. Takı tasarım açısından büyük bir hareketliliğin yaşandığı bu yıllarda kuyumculuk iki farklı ekseninde gelişmiştir. Birinci kısımda yer alan Cartier, Boucheron, Van Cleef & Arples, Chaumet gibi önemli Fransız aile şirketleri, elit müşterilerinin tutucu taleplerine uygun platin, altın ve değerli taşlarla işlenmiş mücevherler üretmişlerdir. Art Deco'nun baget kesim elmaslarını da kullanarak güzel tasarımlar ortaya çıkarmışlardır. Ama tasarımlarını mücevherin gelenekselleşmiş çizgisi ile sınırlayıp Neo-Rönesans'ın araştırmacı ve yaratıcı çizgisini yakalayamamışlardır. Piyasa taleplerine yönelik bağımsız hareketleri, koleksiyonları için ayrı çıkış noktalarına yönelmeleri, döneme damgasını vurabilecek baskın bir çizginin gelişmesini engellemiştir.

20. yüzyıl Neo-Rönesans'ını temsil eden kuyumculuk eserleri tasarımlarını küçük atölyelerinde gerçekleştiren yetenekli genç kuyumcular ve o zamanın en yetenekli çeşitli sanatçıları tarafından yaratıldı. 15. yüzyıl İtalyan Rönesans'ının büyük ustalarına benzer biçimde mimarlık, heykeltıraşlık ve resim gibi farklı sanat dallarında yetişmiş birçok ünlü sanatçının takı tasarımına başlamaları geniş kapsamlı sonuçlar yaratmıştır.

Şekil 6.1: Alexander Calder Yüzük, 1930 ya da 1940'lar.

Şekil 6.2: Alberto Giacometti, Yıldızlı Bronz Broş, 1930'lar.

Statik ve malzeme bilgisinin sanatsal temelini makine mühendisliği eğitiminden alan Alexsander Calder'in takıya eğilimi uzun sürmüştür. Yarattığı ürünler, maddi değerın tamamen geri plana itildiğı, sanatsal değerin yükseltildiğı devrim niteliğinde tasarımlardı. Taşlanmış pirinçten yaptığı eserler bugün hala hayranlık uyandırır. 1950'lerin sonlarında birçok ressam ve heykeltıraş Braque ve Salvador Dali'den ilham almışlardır.

1963 yılında, 81 yaşında olan Braque, 133 parça takı hazırlayarak Paris'teki Dekoratif Sanatlar Müzesi'nde sergiledi. Bunlar konularını klasik mitolojiden alan; ancak sanatçının kendi metafizik anlayışıyla yorumlanmış takılardı. Bu ilginç mücevherler, lapis lazuli, turkuaz, jasper gibi taşların üzerine bazı derin dokular, pırlanta kakmaları ve altın bileşenleri yerleştirerek oluşturulmuştur.

Şekil 6.3: Georges Braque, Turkuaz Pırlanta Broş, 1963.

20. yüzyılın önemli sanatçılarından Salvador Dali'nin takıları onun sürrealist tarzının ürünleridir. Her biri sıra dışı tasarımlar, ağlayan gözün içindeki saat, örümcek bacaklı bir fil, altın kesme şekerler gibi şaşırtıcı temalar içerir. Bunların bir kısmı pahalı dekoratif objeler, bir kısmı esprili tasarımlardır.

Kendisini 15. yüzyıl Rönesans'ının deha sanatçıları Leonardo Da Vinci ve Boticelli'yle eşdeğer tutan Dali bu düşüncesini şöyle ifade eder "... Yeni Rönesans'ın takipçisi olarak ben kendimi sınırlamam. Benim sanatım sadece resim değildir. Fiziği, matematiği, atom fiziğini, mimarlığı, psikolojiyi, mikro kozmosun mistiğini ve takıyı kapsar. Benim takılarım mücevherlerin saf materyalist düşüncesine karşıdır. Benim hedefim kuyumculuk sanatını gerçek anlamda göstermektir. Yani Rönesans'ta olduğu gibi tasarımı maddi değerinin önüne geçirmektir" (Dali,1959).

Şekil 6.4: “Grapes of Immortality”, Salvador Dali, Altın ve Kuvars, 1970.

15. yüzyılın büyük İtalyan kuyumcusu Cellini'den sonra kuyumculuk sanatı böyle temsili bir figür bulamaz. Dali ve Braque'nin uygulamalı mücevher çalışmalarında başarılı olmalarının nedeni tasarımın yanı sıra metal ve taş çalışmalarını yapacak malzeme bilgileri ve teknik becerilerinin olmasıdır.

1950'lerin zenginleri, dönemlerinin canlılığını ifade etmek için mücevherlerine renk ve yaratıcılık katmak istediler. Ama aynı zamanda mücevherlerinin kendi kişilik çizgileriyle bütünleşmesini de beklediler. İsimleri kuyumculuk dünyasında efsaneleşen iki mücevher tasarımcısı Jean Schumberger ve Fulco Duke of Verdura, 1950'lerin özünü en iyi yansıtan parçalara imza atarak bu beklentileri mükemmel bir şekilde karşılamışlardır.

Şekil 6.5: Renkli Taşlı Altın Bilezik, Jean Schlumberger.

Jean Schumberger hem mücevherli objeleri hem de mücevherleriyle bilinen bir sanatçı olarak II. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etti. 1955'te Tiffany kuyumculuk firmasına girip gerçek işi olan mücevher tasarımcılığına başladı. Zengin Amerikalı müşterilerinin kişisel zevklerine uygun mücevherler yaratarak ünlendi.

Bir mülakatta başarısının sırrını şu sözleri ile anlatır. “Bu muhteşem oyuncakları yaratırken nerdeyse bir psikanalizci oldum. Yeni bir müşteri içeri girdiği zaman onun zevkini, yaşam tarzını, hoşlanıp hoşlanmadığı şeyleri, batıl inançlarını, fiziksel özelliklerini ve kendi görünüşünü nasıl algıladığını belirlemem gerekir. Gördüğünüz gibi mücevherimin içinde yaşayacağı fiziksel ortamı bilmek zorundayım” (Thomas,1987).

Şekil 6.6: Tiffany & Co. ve Jean Schlumberger'in Broş Tasarımı.

Schlumberger kuyumculukta mine kullanımını yeniden canlandırmasıyla da tanınır. Onun mücevherlerinin karakteristik özelliği diken gibi düzenlenmiş çıkıntıların hareketli bir görüntü sağladığı altın ve platin yüzeylerde, küçük pırlantaların ve renkli taşların yarattığı renk ve ışık oyunlarıdır. Tiffany firması için hazırladığı bir çelengi andıran “Yapraklar” adlı kolye ve “Dikenli Deniz Kuşu” adlı broş bu üslubun güzel örnekleridir.

Melekler, denizatları, yıldız balığı, pegasus ve çiçekler gibi pek çok yaratıcı tasarım, değerli taşlar ve altınla platinin kullanılmasıyla Schlumberger'in yaratıcılığında nasıl bütünlük kazanabileceğini göstermektedir. Schlumberger'in diğer bir klasiği 18 ayar altından yapıp canlı renklerde minelerle kaplanmış küpe ve bileziklerdir.

Yüzeyi ağ örgüsü gibi tel bölümler ya da yiv hatlarla bölen panelleri dolduran mineler ve mineli zeminlerin içinden yükselen değerli taşlarla bu çalışmalar zarif, yalın ve etkileyicidir. Tiffany firması için bir grup mücevher mine ve bezeli kutu, pudriyer, sigara kutusu ve benzeri değerli objede tasarlayan Schlumberger 1970 sonlarında çalışmalarını durdurdu. Ancak tasarımları Tiffany'nin atölye yöneticisi Angelo Polisenio tarafından yorumlanıp sürdürüldü (Thomas,1987).

Şekil 6.7: “Bird On A Rock”, Tiffany & Co. Jean Schlumberger, Pırlanta ve Renkli Safir Broş.

Şekil 6.8: Jean Schlumberger İmzalı Sigara Tabakası.

Verdura, 1950'lerin ve 1960'ların başındaki tanınmış kuyumculardan biriydi. 1927'de Chanel'in tekstil tasarımcısı olarak başlayan Verdura'nın orijinal kreasyonları hızla ilgi gördü ve Chanel'in baş mücevher tasarımcısı oldu. 1937'de Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşerek New York'ta kendi kuyumculuk şirketini kurdu. Verdura'nın özgün tasarımları kısa sürede beğenildi ve savaşın sıkıntılarına rağmen büyük bir ticari başarı elde etti.

Mücevher, takan kişiye değer katar ama Verdura onu gölgede bırakmaması gerektiğine inanır, dolayısıyla Verdura'nın tasarımları 1950'leri karakterize eden zarif, yuvarlak hatlardan oluşur. Halat şeklinde bükülmüş tellerin ağ gibi örülmesi ve düğüm noktalarının elmaslarla süslenmesiyle yapılan mücevherler özgün modellerdir. Diğer bir özelliği de pek çok takısında bulunan püskül sarkaçlardır.

Verdura tabiattan alınmış konuları da tasarımlarında kullanmaktan hoşlanır. Tüyler, kanatlar ve yaprakları natüralist bir bakışla işlediği mücevherler muhteşem eserleridir. Ama en ilginç parçaları deniz kabukları serisidir. Bazen kırmızı mercandan aslına çok uygun şekilde yontulan, bazen de doğal kullanılan deniz kabukları, yosunumsu akıntılar gibi görünen pırlanta bezeli altınlar ve turkuaz kabaşonlarla bezelidir (Thomas-1987).

Şekil 6.9: Verdura “Aslan Pençesi Kabuğu” Broş, 1942, Altın Üzerine Elmas ve Safir, New York.

1970’te emekliye ayrılan Verdura’nın çalışmaları ve stili, atölyesinin tasarımcılarından David Webb tarafından sürdürüldü. Verdura özgün ve yaratıcı çizgisiyle hem kendi dönemindeki hem de bir sonraki kuşaktaki mücevher tasarımcılarını bir duayen olarak etkileyip, kuyumculuğun efsane isimlerinden biri olmuştur.

şekil 6.10: Verdura, Altın Üzerine Safir ve Elmas Deniz Kabuğu Kolye.

6.1 1960- 1980’LER VE BİREYSEL SANAT

1960’lı yıllar moda ve tekstil dünyasında büyük gelişmelerin yaşandığı bir dönemdi. Takı tasarımı ve üretiminde de paralel gelişmeler ve farklılıklar yaşandı. Önceki dönemlerden çok farklı düşünölen ve giyinen kadın imajı, bu imajı vurgulayan medya etkileriyle birleşince, takılarının kullanımı ve dolayısıyla üretimi de büyük ölçüde arttı. Kuyumculuk imalatının önemli bir sektöre dönüşmesi, takı tasarımı eğitimi veren ve yeni üretim hatlarını teşvik eden kuruluşların sayısının artmasına neden olmuştur.

Art Deco ile temelleri sağlam atılan bijuteri, tüm pazar kesimlerine hitap eden ucuz taklitleriyle sektörün önemli bir kolu haline geldi. Kuyumcular da pazar talebine ayak uydurmak için yeni tasarımlara yönelmişlerdir. Ancak kuyumculuk sektörünü oluşturan firmalar birbirinden bağımsız hareket edip farklı koleksiyonlardan birçok koleksiyon hazırladıkları için belli bir tarz geliştirilememiştir.

Neo-Rönesans'ın büyük sanatçıları olan Dali ve Braque'un, geleneksel sanat ve mücevher tasarımlarıyla uygulama sanatı arasındaki boşluğu kapatmaları 1960'ları da etkiledi. Ancak hiçbir standarda uymayan stil çeşitliliğinin yarattığı özgürlük Paloma Picasso, Else Prett, Angela Cummings gibi çağdaş mücevher tasarımcılarına sanat görüşlerini serbestçe ifade etme imkânı sağladı. Yeni neslin, işçiliğin değerlerini ve mükemmelliğini koruyan farklı şekil, farklı teknik ve farklı malzeme arayışı, mücevherde değerli, yarı değerli ve değersiz taş ve metal kavramlarını bir kez daha sorguladı. Meteorit, nobium, paladyum gibi yeni malzemeler altın, platin, elmas gibi geleneksel malzemelerle harmanlanıp sanatçının bireysel zevklerini ifade etmede kullanıldı.

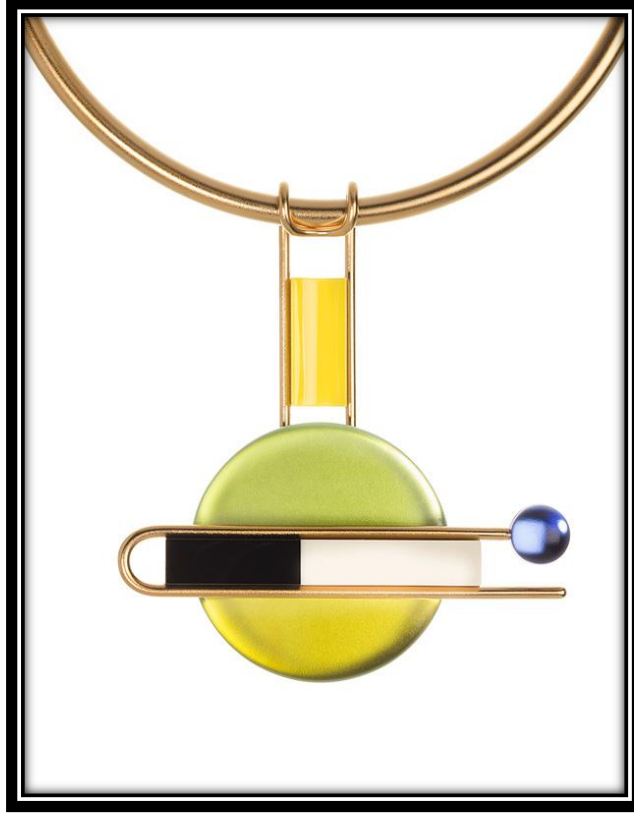
Şekil 6.11: Tiffany & Co. X Paloma Picasso, Yıldönümü Kolyesi, Vogue France.

Yeni trendlerden kopan Paris, 1960'larda moda merkezi olma özelliğini kaybetti. Londra 1960'larda giyim ve mücevher modasının merkezi haline geldi. Sokak modası olarak bilinen genç neslin teşvik ettiği serbest stil, Londra stilistleri için önemli bir ilham kaynağı olur. Bu yeni görünüm, modernliğin vücut bulmuş hali olarak kabul edilen sert geometrik şekillere sahip takılara da yansdı.

1970'lerden itibaren bireysel yönelişlerin yükselişi kuyumculuk ve kuyumculuk sanatında gerilemeye yol açmıştır. Tasarımlarda daha yuvarlak ve klasik çizgiler hâkim olmuştur. Ancak birçok tasarımcı takının doğasını ve sosyalleşmedeki rolünü sorgulamaya devam etmiş ve özgün, kişisel tasarımlar yaratmaya devam etmişlerdir.

Art Deco etkisi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra azalmaya başlamış, ancak 1980'lerde Anne Findly ve Davit Watkins tarafından modernize edilmiş tasarımlarla yeniden canlandırılmıştır. Hareket aynı zamanda altın fiyatlarındaki yükselmeye karşı Art Deco'nun alternatif materyaller kullanma eğilimi bir çözüm olarak kullanmayı da amaçlıyordu.

1990'lı yıllarda Linda MacNeil, Gril Clement, Patricia Dudgeon ve Eric Russell gibi tasarımcıların basit geometrik şekilleri alternatif malzemelerle birleştiren takıları bu hareketin ayırt edici özelliğiydi. Ancak bu döneme hâkim olan genel çizgi hem firma hem de tasarımcı açısından çoğunlukla doğal üslup ve tarihi kaynakların modernize edilerek endüstriyel üretime uyarlanmasıyla sınırlı kalmıştır.

Şekil 6.12: Linda MacNeil, Amerikan Takı Tasarımı.

Şekil 6.13: Eric Russell ve Caroline Strieb İmzalı Soyut Tasarım Broş, Som Gümüş, 18 Ayar Altın, Opaller, Oyulmuş Oniks, 1987.

6.2 GÜNÜMÜZDE MÜCEVHER

Mücevher tasarımları, zaman içinde değişim göstermiş ve farklı sanat akımlarından etkilenmiştir. Günümüzde mücevher tasarımları, modern ve minimal tarzların yanı sıra vintage ve bohem tarzların da etkisini göstermektedir. Aynı zamanda mücevher tasarımları, popüler moda trendleri ve ünlü tasarımcılar tarafından da etkilenmektedir.

Günümüzde mücevher modası, her yaştan ve her cinsiyetten insan tarafından rağbet gören bir trenddir. Mücevher modasında geçmişten günümüze birçok trend mevcuttur. Ancak son yılların en popüler trendleri arasında minimalizm, doğal malzemeler, geometrik şekiller ve statement mücevherler yer almaktadır. Bunlar arasında en popüler olanlar arasında altın, gümüş ve kabartma işlemeli mücevherler bulunmaktadır.

Şekil 6.14: Schiaparelli'nin İlkbahar/Yaz Takı Koleksiyonu, 2022.

Mücevher sektörü, son yıllarda hızla değişen moda trendlerine ve teknolojik gelişmelerine ayak uydurmakta zorluk çekmektedir. Bununla birlikte, hala mücevherin popülerliği ve günlük hayatta kullanımı devam etmektedir. Özellikle internetin yaygınlaşması ve e-ticaretin gelişmesi ile mücevher pazarı da hızla büyümektedir.

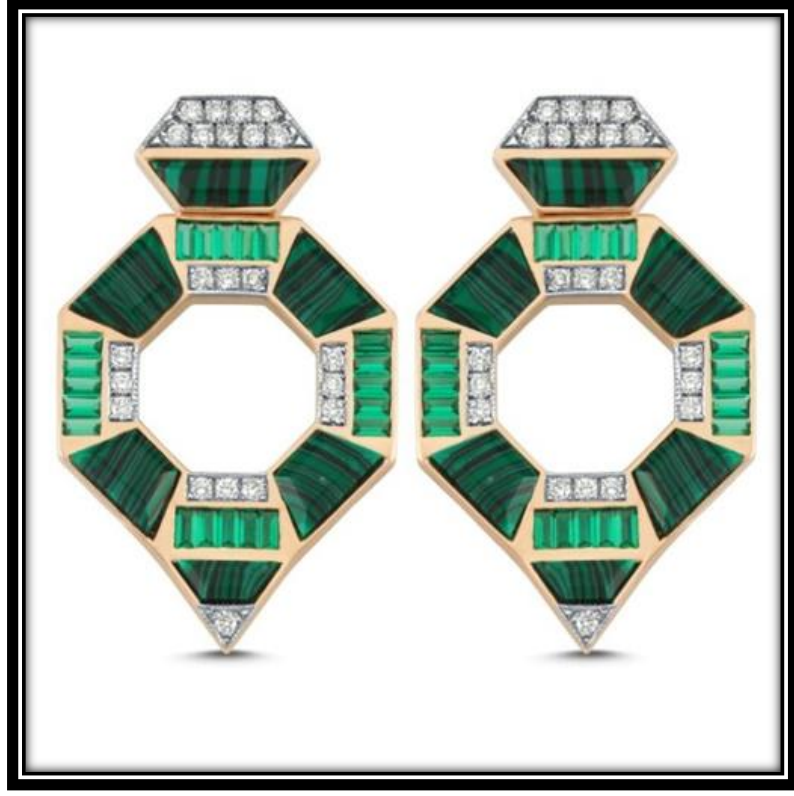
Günümüzde mücevher piyasası, çok çeşitli malzemelerden üretilen ve farklı tasarımlarda bulunan ürünlerin satıldığı bir piyasadır. Bu malzemeler arasında altın, gümüş, platin, elmas ve diğer değerli taşlar yer alır. Günümüzde mücevher piyasası, teknolojik gelişmeler ve internetin yaygınlaşması ile daha da büyümüş ve kolaylıkla erişilebilir hale gelmiştir. Bununla birlikte, mücevher sektöründe üretim maliyetlerinin yükselmesi ve fiyatların artması, sektörün büyümesini yavaşlatmaktadır. Aynı zamanda, mücevher sektöründe sık sık yaşanan dalgalanmalar ve ekonomik krizler, piyasa istikrarını bozmaktadır.

6.3 GÜNÜMÜZ TÜRKİYE’SİNDE ART DECO MÜCEVHERİ

Art Deco, Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’yi de etkisi altına almıştır. Bu tarz, Türkiye'deki mimari ve iç mekân tasarımına da yansımıştır. Özellikle İstanbul'da, Art Deco tarzının örneklerine sıkça rastlanır. Bu tarzın özellikleri, ince detaylar, geometrik desenler, sivri uçlu dekoratif unsurlar ve modern çizgiler içerir. Bu tarzın en iyi örneklerinden biri, İstanbul'da yer alan "Atatürk Köşkü" dür.

Art Deco dönemi, Türk el sanatlarını da etkilemiştir. Özellikle seramik, cam işçiliği, mobilya tasarımı ve tekstil gibi alanlarda bu tarzın izlerini bulmak mümkündür. Art Deco'nun geometrik desenler ve zarif simetri, Türk el sanatlarına farklı bir boyut kazandırmıştır. Bununla birlikte Türk mücevher tasarımında da Art Deco'nun etkisi görülmüştür. Bu dönemde Türk mücevher tasarımcıları, Art Deco'nun estetik anlayışını takı tasarımlarına yansıtmışlardır. Bu döneme ait takılar, geometrik desenler, beyaz altın ve platin kullanımı, sivri uçlu taşlar ve simetriye dayalı tasarımlar içerir.

Art Deco mücevherleri, Türkiye'nin tasarım anlayışına katkıda bulunmuş ve bu mücevherler, sade, zarif ve modern bir şıklığı yansıtarak Türk mücevher tasarımında etki bırakmıştır.

Şekil 6.15: Melis Goral, Altın Üzerine Zümrüt ve Pırlanta Küpe, Melis Goral Jewelry.

Şekil 6.16: Atasay Art Deco Altın Yüzük.

7. SONUÇ

Art Deco tarzı, mimariden resim ve heykele, grafik ve dekoratif sanatlara kadar görsel sanatların geniş bir yelpazesinde kendini göstermiştir. Art Nouveau'ya benzeyen Art Deco, işlevsel nesnelere sanatsal dokunuşlar katmaya çalışan modern bir sanat akımıdır.

Seri üretimin ortaya çıkışıyla birlikte sanatçılar ve tasarımcılar, saatlerden kül tablalarına, arabalardan binalara kadar seri üretilen işlevsel nesnelerin görünümünü iyileştirmek istediler. Art Deco'nun ürünleri geleneksel işçilik yöntemlerinden ziyade, makine çağı teknolojisinin yeniliğini doğrudan yansıtıyordu.

Art Deco stilinde üçgen, zikzak, yamuk formlar dahil olmak üzere doğrusal ve geometrik şekillerin tekrarı kullanılmıştır. Art Nouveau'ya benzer şekilde, çiçek, hayvan veya insan figürleri kullanılmış ancak bunlar Art Deco'nun genel estetiğine uyum sağlamak için oldukça stilize edilmiş ve basitleştirilmiştir.

Art Nouveau ve Arts and Crafts hareketlerinde olduğu gibi, Art Deco stili de resim ve heykele çok daha az uygulanmıştır. Hareketin modern teknolojiye yaptığı vurguya uygun olarak Art Deco sanatçıları ve tasarımcıları plastik, bakalit ve paslanmaz çelik gibi modern malzemelerden yararlanmışlardır. Ancak biraz zenginlik ve incelik gerektiğinde, tasarımcılar fildişi, boynuz ve zebra derisi gibi daha egzotik malzemeleri bir araya getirmişlerdir.

Tüm bu etkiler mücevher tasarımına yansımış ve Art Deco mücevherlerini tanınabilir hale getirmiştir. Art Deco tasarımcıları pırlanta, zümrüt veya safir kullandıkları mücevherlerde geometrik kesimleri tercih etmişler; kare, üçgen, daire gibi geometrik formları sıkça kullanmışlardır. Art Deco, modernizmin etkisi altında gelişti ve çağdaş tasarımın bir yansımasıydı. Bu, mücevher tasarımında da görülmektedir. Takılar, o dönemin modasına uygun olarak modern ve yenilikçi bir görünüm sergilemekteydi. Bu dönemin mücevher tasarımında ince işçilik öne çıkar.

Bazı tasarımlar büyük taşlar ve ayrıntılı oymalarla dikkat çekerken, diğerleri zarif ve minimalist bir yaklaşım benimser. Bu dönemin tasarımcıları, döküm, taş kesimi ve gravür gibi geleneksel takı üretim tekniklerini ustalıkla kullanır. Bu, mücevherlerin ince işçiliğini ve detaylarını vurgular.

Bu tez, Art Deco dönemi mücevherlerinin estetik, kültürel ve tarihsel önemini incelemeyi amaçlayan bir çalışmadır. Art Deco'nun 1920'lerden 1930'lara kadar uzanan döneminde ortaya çıkan mücevherler, modernizmin ve endüstriyel gelişmelerin etkilerini yansıtan özgün parçalardır. Bu çalışma, Art Deco'nun mücevher tasarımına nasıl yansıdığını ve dönemin kültürel bağlamını nasıl yansıttığını incelemiştir.

Araştırmanın sonuçları, Art Deco dönemi mücevherlerinin geometrik desenler, soyut formlar ve zengin renk kontrastları gibi özelliklerle kendini gösterdiğini doğrulamıştır. Bu özellikler, dönemin sanatsal ve toplumsal eğilimlerini yansıtmanın yanı sıra, zanaat becerilerini ve tasarım ustalığını da göstermektedir. Mücevherlerde kullanılan değerli taşların ve metallerin seçimi, dönemin ekonomik ve sosyal koşullarının bir yansımasıdır.

Tez, Art Deco döneminin mücevher tasarımında belirgin özelliklerin, malzeme seçimlerinin, üretim tekniklerinin ve stil öğelerinin analizini sunmuştur. Bu döneme damgasını vuran temel özellikler arasında sert geometrik şekiller, keskin renk kontrastları, simetri ve asimetri kullanımı ve dikkat çekici taşların kullanılması yer almaktadır. Bu özellikler, Art Deco mücevherlerinin estetik ve çağdaş bir tarza sahip olmalarını sağlamıştır.

Sonuç olarak, Art Deco mücevherleri, sadece mücevher tasarımının bir parçası değil, aynı zamanda bir dönemin kültürel ifadesi olarak da önemlidir. Bu dönemin mücevher tasarımının günümüzde hala ilham kaynağı olduğu görülmektedir. Art Deco dönemi mücevherleri, geçmişin zarafeti ve modernizmin bir birleşimidir ve bu tez, bu dönemin mücevher tasarımına olan katkısını anlamamıza yardımcı olmuştur.

REFERANSLAR

- Türe, A. *Orta Çağ'dan Günümüze Batı Dünyasının Takıları*. 2011. İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları. S.135-140.
- Türe, A. *Eski Çağlardan Orta Çağa*. 2011. İstanbul Kuyumcular Odası Yayınları. S.19-62
- Hodge, S. *Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Sanat Fikri*. Çeviri: Emre Gözgü. 2013. Domingo Yayınevi. S.92-95
- Demirtaş, Pınar, *Takı Kültürü ve Tasarım Üzerine Bir Araştırma*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1996
- Enginova, Naşit, *Kuyumculuk Sanatı*, Kuyumculuk Sanatları Derneği Yayınevi, İstanbul, 1990
- Öztürk, Figen, *Kuyumculuk Teknolojisi Alanı Hizmet İçi Eğitimi Mine Teknikleri Kursu*, Mart, 2017
- Vitiello, Luigi, *Modern Teknik ve Pratik Kuyumculuk*, M.E.B. Yayınevi, Ankara, 1995
- "Art Deco Jewelry" by Sylvie Raulet, Thames & Hudson Ltd, 1985
- Art Deco Society of New York. [Online] Available at: <https://www.artdeco.org/> (Erişim tarihi:22/09/2022)
- Gresleri, M. (2015). *Art Deco Furniture: The Complete Works*. New York: Rizzoli.
- Magill, F. N. (1997). *World History of Art*. London: Laurence King Publishing.
- International Gem Society. (2022). *Gemstones: A Complete Guide*. [Online] Available at: <https://www.gemsociety.org/article/gemstones-complete-guide/> (Erişim tarihi:06/07/2022)
- National Jeweler. (2021). *The History of Jewelry: From Ancient Times to the Present*. [Online] <https://www.nationaljeweler.com/fashion/the-history-of-jewelry-from-ancient-times-to-the-present> (Erişim tarihi:22/07/2022)
- "A Brief History of Jewelry." In *Style with Gemstones*, edited by Mary Morrison, 1-8. New York: Metro Books, 2010.

"Jewellery Making Techniques." In *Jewelry: From Antiquity to the Present*, edited by Daniella Moyal-Sharrock, 27-48. London: Thames & Hudson, 2004.

"The Evolution of Jewelry Design." In *The Art of Jewelry: Design and Technique*, edited by Janet Zapata, 9-18. New York: Watson-Guptill Publications, 2006.

"Art Deco: The Golden Age of Graphic Art & Illustration"- Michael Robinson (2008)

MagDergi, (2020), <https://magdergi.com/roportajlar/parildayan-tasarimlar/> (Erişim tarihi: 06/09/2023)

Art Deco, <https://www.theartstory.org/movement/art-deco/>, (Erişim Tarihi: 01.11.2023)